

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vnitrostranická demokracie v českých politických
stranách**

Ondřej Dvořák

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Vnitrostranická demokracie v českých politických
stranách**

Ondřej Dvořák

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Mgr. Petru Jurkovi, Ph.D. za jeho cenné poznámky a rady k této práci.

Obsah

1 Úvod	6
2 Vnitrostranická demokracie	8
2.1 Členská základna.....	9
2.2 Volba předsedy strany.....	12
2.3 Nominační proces	14
3 Popis jednotlivých stran a hnutí	17
3.1 ČSSD.....	18
3.2 ANO 2011	22
3.3 KSČM	25
3.4 TOP 09	29
3.5 ODS.....	32
3.6 KDU-ČSL	35
3.7 Hnutí Úsvit.....	39
4 Porovnání zkoumaných stran a hnutí	41
4.1 Členská základna.....	41
4.2 Volba předsedy	44
4.3 Nominační proces	46
6 Závěr	52
7 Použitá literatura a zdroje.....	55
8 Resumé.....	63

1 Úvod

Nezastupitelnou roli v politickém systému České republiky hrají politické strany. Jsou to hlavní političtí aktéři, kteří mají zásadní vliv na legislativu a exekutivu v zemi. Tato práce se bude zabývat jejich vnitřní strukturou a mechanismy, které uvnitř jednotlivých stran probíhají. Předmětem zkoumání budou všechny politické strany, které jsou zastoupeny v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Konkrétně tedy tyto strany a hnutí: ANO, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS, TOP 09 a Úsvit přímé demokracie.

Práce si klade za cíl vysvětlit teorii vnitrostranické demokracie a uvést určité její aspekty v kontextu výše zmíněných stran. Z předkládaného textu by také mělo být patrné, které politické strany nebo hnutí se více či méně blíží ideálu vnitrostranické demokracie a jaké jsou mezi nimi rozdíly.

Při psaní této práce se zaměřím na následující aspekty vnitrostranické demokracie. Prvním aspektem, který budu zkoumat, jsou členské základny analyzovaných stran. Ty už do jisté míry vypovídají o vnitřním fungování politických stran. Nicméně hlavní pozornost budu věnovat sestavování kandidátních volebních listin, jinými slovy nominačnímu procesu. Ten hraje nejdůležitější roli v celé teorii vnitrostranické demokracie. Dále budu analyzovat volbu předsedy strany, neboť osoba předsedy má rozsáhlé kompetence a značný reálný vliv na její fungování.

Práce je strukturovaná do třech částí. První bude zaměřena čistě na teorii vnitrostranické demokracie a představení jejích aspektů, které jsou předmětem našeho výzkumu (členská základna, nominační proces, volba předsedy). Druhá část práce se bude věnovat popisu jednotlivých politických subjektů, kterými se zabýváme, pomocí teoretického rámce představeného na začátku práce. Třetí a poslední část má za cíl zhodnotit poznatky nasbírané ve druhé části práce a jednotlivé politické strany a hnutí mezi sebou porovnat.

Vycházím zde z několika typů zdrojů. V teoretické části budou základem publikace od uznávaných autorů zabývajících se vnitrostranickou demokracií. Popisná část bude čerpat především z primárních zdrojů. Těmi budou hlavně stranické dokumenty, informace poskytnuté jednotlivými stranami, dotazníky a z části také publikace zabývající se vnitrostranickou demokracií v českém prostředí.

2 Vnitrostranická demokracie

Tato kapitola si klade za cíl dát čtenáři ucelenou představu o vnitrostranické demokracii. V jednotlivých podkapitolách budou na teoretické úrovni rozebrány různé aspekty vnitrostranické demokracie, které budou v praktické části práce aplikované na vybraných politických stranách.

Jedněmi z předních teoretiků, zabývajících se vnitrostranickou demokracií, jsou dvojice W. Cross a R. Katz, kteří jsou autory knihy *The Challenges of Intra-Party Democracy*, a R. Hazan a G. Rahat, kteří se podepsali pod publikaci s názvem *Democracy within Parties*. Tyto dvě knihy jsou stěžejním stavebním kamenem celé této teoretické kapitoly. Katz a Cross se ve své publikaci soustředují na několik zásadních hledisek, které jsou základem vnitrostranické demokracie. Největší pozornost kladou na členskou základnu politických stran, volbu předsedy strany, nominační proces a financování. Výše zmíněná hlediska budou základem pro tuto práci a pro přiblížení vnitrostranické demokracie ve vybraných stranách, s výjimkou financování stran. To je samo o sobě velice komplexní téma, které by tato práce s ohledem na rozsah nepobrala. Jako zdroj teorie nominačních procesů jsem ovšem zvolil publikaci od dvojice Hazan a Rahat, jelikož jejich teorie patří mezi často citovanou. V českém prostředí z ní čerpají publikace *Navrhování a výběr kandidátů* (Outlý, Prouza 2013) nebo *České strany a jejich kandidáti* (Spáč 2013).

Autoři tvrdí, že vnitrostranická demokracie je předpokladem ke zdravému demokratickému vývoji země. Oporu pro vnitrostranickou demokracii můžeme nalézt i na mezinárodní úrovni. Benátská komise¹ vydala doporučení, ve kterém vyzývá členské státy k implementaci takové legislativy, která by zajišťovala demokratické interní principy politických stran. Většina politiků souhlasí s konceptem vnitrostranické demokracie, nicméně průzkumy ukázaly, že jakým způsobem si ji představují, je velice rozdílné. Shoda nepanuje téměř v žádné

¹ Poradní orgán spadající pod Radu Evropy.

otázce. Je třeba si uvědomit, že nelze stanovit jednotná normativní měřítka vnitrostranické demokracie a podle toho strany zkoumat. Musíme brát ohled na mnoho faktorů: zákony daného státu, historický kontext, volební systém, velikost stranického systému, ideologický rozsah stranického systému, typ státu podle uspořádání a podle toho, jestli je daná strana aktuálně v opozici nebo koalici (Cross - Katz 2013: 1-6).

2.1 Členská základna

Velikost členské základny politických stran je jako měřítko vnitrostranické demokracie velice často dezinterpretována. Vztah mezi velikostí členské základny a mírou vnitrostranické demokracie není relevantní. Strana s rozsáhlou členskou základnou nemusí dávat řadovému členovi takovou příležitost účastnit se vnitřních procesů jako strana s méně členy, ale za to s větší mírou participace (Cross - Katz 2013: 8). Stejně tak Carty tvrdí, že zásadní je vztah mezi členy a hlavními představiteli strany, a to z hlediska strukturálního a nikoliv kvantitativního. S ohledem na toto tvrzení je třeba představit několik základních typů stran (Duverger, cit. podle Carty 2013: 12).

Jako první začaly v 19. století vznikat kádrové neboli elitní strany (Klíma 1996: 4). Tyto strany byly velice jednoduchými seskupeními. Byly aktivní hlavně před volbami, kdy organizovaly volební kampaně, vybíraly nové kádry do strany. Neměly vůbec v úmyslu nabírat řadové členy a vytvářet byrokratickou strukturu strany. Byla to společenství, skrze něž se jednotlivci snažili artikulovat své myšlenky a ty nadále prosazovat v politickém procesu. Financování takových stran probíhalo převážně z osobních peněz. Dnes je už takový model víceméně přežitkem. Jako reakce na kádrové strany se začaly objevovat strany masové. Vznikaly v závislosti na kapitalistickém vnímání strany, zakládaly rozsáhlé byrokratické organizace, přijímaly mnoho členů a také jimi byly z absolutní

většiny sponzorovány. Jednou z příčin vzniku těchto stran byl také fakt, že čím dál tím více sociálních skupin nabývalo volebního práva (Carty 2013: 13-14).

Vztah kádrové strany k vnitrostranické demokracii je nulový. V kádrových stranách vlastně vůbec nemůžeme hovořit o vnitrostranické demokracii. Vyjednávání zde probíhalo pouze v osobní rovině mezi jednotlivými kandidáty. U masových stran měli členové určité pravomoci s ohledem na jejich finanční příspěvky a byli zohledňováni v konečných rozhodnutích strany. Nicméně i v těchto stranách probíhala manažerská oligarchizace, kdy se řadoví členové vzdávali svých ambicí a vkládali důvěru do profesionálů působících ve straně (Carty 2013: 20).

Ve 20. století se objevuje nový typ strany. Catch all strana už není do takové míry spoutaná se samotnou společností, ale je pouze zprostředkovatelem jejích názorů. V poslední třetině 20. století přichází zatím poslední vývojový typ politické strany, a to strana kartelu. Tento typ prohlubuje znaky catch all a ještě více se odpoutává od společnosti a přeorientovává se na stát. Skrze stát si tato strana zprostředkovává vše, co ke svému chodu potřebuje. Nicméně je třeba podotknout, že předešlé typy stran mohou v různých společnostech existovat neustále a paralelně (Polášek 2012: 15-16). Vazby mezi členskou základnou a vedením strany ochabují. Finance si strany zajišťují především od státu a nikoliv z členských příspěvků. Strana v tomto ohledu přestává do jisté míry potřebovat své členy. Ve vztahu ke straně kartelu je třeba zmínit jeden nový pojem, a to „*stratarchie*“. Tento pojem vyjadřuje decentralizované uspořádání strany, kde jednotlivé úrovně získávají určitou míru autonomie. Nicméně hlavní roli stále hraje centrální stupeň, avšak jednotliví členové strany nadále ztrácejí na důležitosti (Klíma 2003: 58-59). Teorie kartelové strany nám dává možnou optiku, jakým způsobem pohlížet na chod většiny dnešních stran.

S trendem snižujícího se členství ve stranách nemusíme automaticky hovořit o snižující se legitimitě strany nebo potlačující tendenci vnitrostranické

demokracie. Pokud ve straně jsou přítomny určité demokratické mechanismy, tak relativně omezená členská základna nehraje žádnou roli v její kvalitě. Důležitá by byla ve chvíli, kdy bychom stranu mohli identifikovat jako kádrovou, o které byla řeč výše. Tedy jako stranu, která má velice omezenou členskou základnu. Nyní se pokusím představit některé mechanismy, které prohlubují míru vnitrostranické demokracie ve vztahu k členské základně.

Diskutovaným tématem jsou podmínky pro vstup do strany. Stále více vzrůstajícím trendem je nastolit co nejjednodušší podmínky pro vstup². Jinde můžeme vidět, že některé strany tvrdě regulují pravidla pro přijetí nových členů. Často to jsou strany extrémistické (Young 2013: 66-69).

Neméně relevantním hlediskem ve vztahu k členské základně a vnitrostranické demokracii je její složení. Mnohem legitimnější se jeví, pokud složení demograficky reprezentuje voliče strany. Ve stranách je velmi malý poměr žen vůči mužům, což v důsledku generuje demograficky nevyvážené elity. Podobně je to i s věkem, kdy většina lidí ve straně jsou zástupci starší generace a jen málo mladých lidí se chce aktivně účastnit stranického života (Young 2013: 77-78)³.

V této kapitole jsem se pokusil nastínit problematiku členské základny ve vztahu k vnitrostranické demokracii. Je zřejmé, že nelze vyvodit normativní soudy, jako kolik by strana měla mít členů nebo jak velké pravomoci by měli mít. Vše záleží na konkrétní straně a mnoha dalších proměnných. Reálnější obrysy tato teoretická východiska dostanou v druhé části práce, kde je budu aplikovat na samotné zkoumané strany.

² Např. u některých kanadských stran mohou být členy i osoby bez občanství daného státu.

³ Autor vychází z analýzy evropských politických stran, viz Gezgor (2010): Declining Memberships, Changing Members? European Political Party Members in a New Era, Party Politics 16 (6), pp. 823–43.

2.2 Volba předsedy strany

Výběr předsedy strany je důležitý z více hledisek. Předsedové většiny stran mají velmi silný vliv na mnoho aspektů v dané straně. Už proto je třeba se zaměřit na to, jak velkou legitimitu svým zvolením u své strany nabudou (Cross 2013: 100-101). Scarrow zmiňuje další důležitý aspekt, proč bychom měli věnovat pozornost volbě předsedy. Ten se totiž už při volbě často stává ekvivalentem kandidáta strany na některou exekutivní funkci (Scarrow 2005 :10). De facto se na sjezdu strany při příležitosti volby předsedy nebo při primárkách může rozhodovat o nastávajícím premiérovi či prezidentovi.

Prvním kritériem, kterým se budeme zabývat, je otevřenost volby předsedy. Jako dostačující přehled, jaké všechny možné typy volby můžeme mezi politickými stranami nalézt, nám poslouží tabulka níže.

open primaries	closed primaries	party conferences	parliamentary party	party elite
(any interested voter)	(all party members)	(delegates representing party members)	(members of national legislature)	(small group)

FIGURE 7.1. Leadership selectorate by degree of inclusiveness

Zdroj: (Cross 2013: 102).

V tabulce vidíme pět způsobů volby předsedy – ty pojmenovává první řádka. V druhé řádce vidíme tzv. *selectorate*⁴ daných způsobů volby. V češtině nemáme doslovný překlad, ale můžeme tento termín chápat jako uzavřenost či otevřenost daného rozhodovacího orgánu (Spáč 2013: 44). Ovšem musíme si uvědomit, že nejotevřenější možná míra selektorátu (otevřené primárky) nemusí být nutně nejlepší a nejdemokratičtější řešení způsobu volby lídra strany.

V otevřených primárkách můžeme nalézt tendence, kdy se volby účastnili nevoliči a ne sympatizanti dané strany, kteří se snažili participovat na volbě

⁴ Dále budeme používat počestělý výraz „selektorát“.

negativním způsobem. Další nevýhodu otevřených primárek můžeme shledat ve znehodnocování samotného dlouhodobého členství ve straně a tím pádem v úbytku zájmu dlouhodobě působit a ovlivňovat chod strany. O mnoho častějším způsobem jsou uzavřené primárky. Zde mohou volit formální členové strany (Velká Británie) nebo registrovaní voliči strany (USA). Tady můžeme spatřit pozitivní vliv omezení selektorátu, který neumožní volit odpůrcům strany (Cross 2013: 103-104).

Velice často se vyskytujícím způsobem volby předsedy strany jsou sjezdy, kde volí nového předsedu delegáti. Ti jsou obvykle vyslanci za svůj geografický celek nebo volební obvod. Na tomto modelu není nic problematického. Nicméně důležitější roli hraje to, jakým způsobem delegáti hlasují. Velkým rozdílem je, když delegát hlasuje sám za sebe nebo když dostane mandát, jak hlasovat, od své příslušné stranické organizace. Zde se nabízí jeden ze způsobů, jakým může delegát dosáhnout vyšší míry legitimacy své volby. A to, když je delegát zvolen svou místní stranickou organizací právě a jen na jednu danou volbu předsedy strany. Nikoliv na určité období, ve kterém se klidně může volit vícero předsedů strany (Cross 2013: 105).

V některých případech volí předsedu pouze vybraní poslanci strany nebo nejužší vedení. V případě nejužšího vedení nelze mluvit o demokratické volbě. Takto úzká skupina lidí naplňuje znaky elitní strany, takže jakákoliv další argumentace není třeba. V případě, že volí poslanci předsedu, může nastat podobný problém. V tom případě bych legitimitu volby označil též za velice problematickou. V případě, že strana má větší počet poslanců, objevují se zde výhody i nevýhody takové volby. Jako pozitivní argument zaznívá, že poslanci velice dobře znají vnitropolitické poměry strany a také znají důvěrně možné kandidáty. Z tohoto hlediska mohou zvolit nejlepšího možného kandidáta pro zájmy své strany. Jako negativní příklad bychom mohli zvolit situaci z roku 2010 z Austrálie, kde vládní strana dokázala během dvaceti čtyř hodin sesadit svého předsedu a tím

i ministerského předsedu vlády. Zde vidíme, že vnitrostranickými procesy lze zasahovat velkou měrou i do exekutivy státu (Cross 2013: 105-106).

S ohledem na volbu předsedy strany bychom se neměli zaměřit pouze na to, kdo ho volí, ale také kdo může být za předsedu zvolen, respektive kdo vybírá kandidáty na předsedu strany. V některých politických stranách se můžeme setkat s tím, že úzké vedení vybere dva kandidáty na předsedu a mezi nimi následně rozhoduje celá členská základna. V tomto případě se celková volba může jevit do jisté míry jako nelegitimní, neboť zde nebyla dostatečná konkurence a sami členové mohli volit mezi dvěma velmi podobnými a pro ně nepřijatelnými kandidáty (Cross 2013: 110).

Relevantním měřítkem volby předsedy můžeme shledat i délku trvání jeho mandátů. Ta se velice různí. U některých stran může být předseda neodvolatelný, pokud zastává roli premiéra. Je to specifikum každého politického prostředí (Cross 2013: 111-112).

2.3 Nominační proces

Výběr kandidátů do voleb je jednou z nejdůležitějších rolí politické strany. Je to elementární funkce, která odděluje politickou stranu od jiných organizací (Hazan - Rahat 2010: 6). Dvojice Hazan a Rahat dále tvrdí, že nominační proces sděluje o straně mnohem více než její organizace či politický program (Hazan - Rahat, cit. podle Spáč 2013: 17). G. Rahat pojmenovává nominační proces jako dvojče samotných voleb. Jelikož demokratické volby jsou základní charakteristikou demokracie jako takové, měli bychom lpět na stejné úrovni demokracie při výběru kandidátů (Rahat 2013: 137). Z této argumentace jasně vyplývá, že právě nominační proces je jedním ze zásadních segmentů vnitrostranické demokracie.

Autoři definují čtyři hlavní faktory nominačních procesů, podle kterých můžeme zkoumat jednotlivé politické strany. Jedná se o tyto faktory: kandidatura,

selektorát, decentralizace a samotný způsob rozhodování nominace (volba vs. jmenování)(Hazan - Rahat 2010: 14-15).

Jako první si představíme kandidaturu. Tento faktor si klade za cíl odpovědět na otázku, kdo může kandidovat. Je ze všech čtyř nejjednodušeji vysvětlitelný, avšak velice podstatný, neboť má potenciál odstranit drtivou většinu obyvatelstva z pole kandidátů. Abychom mohli určit, jaká je otevřenost kandidatury, musíme se zaměřit jak na pravidla strany upravující kandidaturu, tak na zákony v dané zemi. Např. USA jsou typické velkou mírou inkluzivity, která je dána především právním řádem. Opak představovali belgičtí socialisté. Dá se říci, že silně ideologicky založené strany mají větší tendenci regulovat pravidla pro kandidaturu (Hazan - Rahat 2010: 19-21). Osa níže názorně ukazuje, jak inkluzivita (všichni občané) či exkluzivita (členové strany s dalšími požadavky) vypadá v praxi.

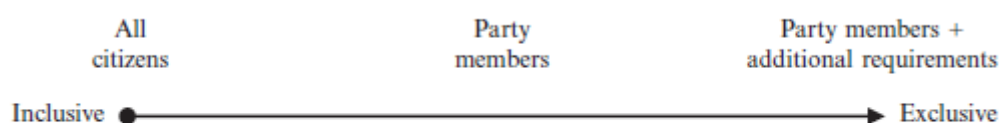

FIGURE 2.1. Candidacy
Source: Updated from Rahat and Hazan (2001).

Zdroj: (Hazan, - Rahat 2010: 20).

Druhý faktor, kterému se budeme věnovat, je selektorát. Tento termín jsme si už zmínili v předešlé kapitole, nicméně ho vysvětlím znova ve vztahu k nominačnímu procesu. Selektorát v tomto případě představuje pomyslný orgán, který vybírá samotné kandidáty. Může být složen jak z jedné osoby (většinou předsedy strany), tak ze všech voličů daného státu. Právě selektorát označují autoři za nejdůležitější krok celého nominačního procesu, protože má zásadní vliv na konečnou podobu zvolených zastupitelů. Není to náhoda, že pravidla upravující selektorát jsou často před volbami pozměňována. Různé frakce stran mohou mít zájem na tom prosadit právě svoje kandidáty v rámci strany. Tudiž

zde může být snaha o větší míru exkluzivity selektorátu. Opačný zájem mohou mít členové strany bez větší stranické podpory, za to s větší podporou veřejnosti. Ti mohou naopak tíhnout k co největší míře inkluzivity (primární volby). Stejně tak to může být nástroj strany, která dlouhodobě ztrácí své příznivce. V tom případě jim dává možnost vyjádřit se ještě před samotnými volbami (Hazan - Rahat 2010: 33-35). Podobnou osu jako v případě kandidatury lze aplikovat i zde. Vidíme, že největší míru inkluzivity selektorátu představují všichni voliči. Následují členové strany, straničtí delegáti, stranická elita a osu na druhé straně (exkluzivita) uzavírá jednotlivec, nejčastěji předseda.

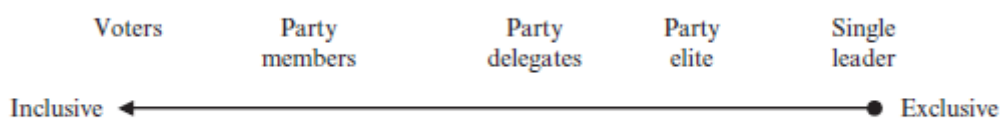

FIGURE 3.1. Party selectorates

Zdroj: (Hazan - Rahat 2010: 35).

Třetím faktorem vztahujícím se k nominačnímu procesu je decentralizace. Tu autoři rozdělují na dvě hlavní kategorie, a to teritoriální a sociální. Teritoriální decentralizace vypovídá o tom, na jaké úrovni se rozhoduje o výběru kandidátů a o sestavování kandidátních listin. Platí, že čím více se rozhoduje na národní úrovni, tím je proces centralizovanější. Pokud se počítá se zapojením místních a oblastních sdružení, proces se stává decentralizovaným. Obecně se dá říci, že vyšší míra decentralizace dává možnost většímu počtu členů strany dostat se na kandidátní listinu. Funkcionální decentralizace spočívá v zastoupení určitých skupin společnosti. Pod těmito skupinami si můžeme představit ženy, menšiny, odbory nebo i různé podnikatelské skupiny (Hazan - Rahat 2010: 55-56).

Nesmíme opomenout, že začlenění regionálních jednotek nemusí znamenat úplné začlenění dané jednotky do samotného nominačního procesu. I na regionální

nebo nižší úrovni může o kandidátech rozhodovat pouze místní lídr (Hazan - Rahat 2010: 55-56). V tomto případě pak nemůžeme hovořit o větší demokratizaci strany, neboť rozhodování bude stále v rukou několika málo lidí.

Autoři uvádějí dva mechanismy, kterými můžeme dosáhnout teritoriální a sociální decentralizace. Prvním je vytvoření selektorátů, ve kterých budou zastoupeny pouze osoby z daných regionů nebo zástupci určitých skupin. Druhý způsob je postaven na vyhrazení konkrétního počtu míst na kandidátce pro určitý region nebo určitou skupinu osob. Nejčastěji se s tímto principem můžeme setkat u zaváděných kvót pro ženy (Hazan - Rahat 2010: 66).

Posledním faktorem, který určuje nominační proces, je samotný způsob rozhodnutí o nominaci. Politické strany používají dva základní mechanismy, a to volbu nebo jmenování. Někdy se můžeme setkat i s kombinací obou těchto mechanismů. Aby se jednalo o volbu, musí být dodrženy určité podmínky. Volební těleso se musí skládat minimálně ze dvou osob, hlasy odevzdané tímto tělesem jsou jediným rozhodujícím faktorem volby a konečné výsledky hlasování musejí legitimizovat kandidáty. Pokud není nějaká z těchto podmínek splněna, jedná se buď o kombinaci volby a jmenování nebo o jmenování. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy bude dopředu sestavená kandidátní listina schválena jednomyslným nebo většinovým hlasováním. V případě, že jediným představitelem selektorátu je samotný lídr, jedná se automaticky o jmenovací mechanismus (Hazan - Rahat 2010: 72-73).

3 Popis jednotlivých stran a hnutí

Druhá část práce si klade za cíl zhodnotit tři probírané faktory vnitrostranické demokracie z teoretické části práce na sedmi konkrétních českých politických stranách. Těmito stranami jsou všechny subjekty zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky po volbách v roce 2013. U každé ze stran

budeme zkoumat členskou základnu, volbu předsedy strany a nominační proces. Pravidla nominačního procesu jsou často měněna, obvykle před každými volbami. Proto budeme z naprosté většiny vycházet z dokumentů vztahujících se právě k posledním volbám do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Dalšími zdroji budou především nejaktuálnější dostupné stanovy, volební řády, organizační řády a dotazníky.

Jedním ze zkoumaných bodů v rámci členské základny jsou práva členů strany. Formální práva členů zakotvená ve stanovách jednotlivých stran si jsou velmi podobná. Tudíž nebudeme u každé ze stran tato pravidla představovat samostatně. Jejich společný průnik si nastíníme zde. U jednotlivých stran se budeme věnovat právům členů, jen pokud sahají nad tento obecný rámec. Je třeba si uvědomit, že práva členů úzce souvisejí s dalšími faktory vnitrostranické demokracie, která tato práce zkoumá. V praxi to znamená, že například větší inkluze členů ve volbě předsedy nebo sestavování kandidátních listin zajišťuje řadovým členům širší možnost participace, tudíž více práv. Základní práva členů, která se objevila u všech zkoumaných stran, jsou následující: a) volit orgány místního sdružení a být volen do všech orgánů strany; b) být informován o vnitřním dění ve straně (přijata usnesení, politické otázky, organizační otázky); c) obhajovat a prosazovat svoje názory.

3.1 ČSSD

ČSSD stojí na čtyřech organizačních úrovních. První úroveň je místní organizace. Následuje okresní a krajská organizace. Nejvýše stojí celostátní orgány. Nejvyšším orgánem ČSSD je Sjezd ČSSD.

Nejaktuálnější údaj, který byl poskytnut tiskovým oddělením ČSSD, se váže k datu 30. března 2015. K tomuto dni měla ČSSD 21 501 členů. Z toho bylo 34,9% žen a 65,1% mužů (Gregorová 2015). ČSSD tedy můžeme zařadit mezi

politické strany s rozsáhlou členskou základnou. Uchazeč o členství musí být občanem ČR a starší 18 ti let. Uchazeč se v přihlášce svým podpisem ztotožňuje se stanovami strany a jejími programovými cíli. Nesmí být zároveň členem jiné strany nebo politického hnutí a také nesmí být kandidátem jiné strany či hnutí. O přijetí nového člena mají právo rozhodovat všichni členové místní organizace (MO). K jeho přijetí je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných členů na schůzi MO. V případě nepřijetí nového člena je předseda MO povinen o důvodech tohoto rozhodnutí informovat uchazeče, který má právo se proti rozhodnutí odvolat k okresnímu výkonnému výboru (Stanovy ČSSD 2013).

V případě ČSSD je nutné zmínit určitá práva členů, která jsou zakotvena ve stanovách strany a jsou výrazně nad rámec obecných práv členů definovaných na začátku této kapitoly. Každý člen ČSSD má právo kandidovat ve všech zemích Evropské unie do orgánů PES⁵ a SI⁶. Dále může člen žádat poskytnutí právní pomoci, je-li nějakým způsobem stíhán pro svou politickou činnost, která souvisí s jeho činností v ČSSD (Stanovy ČSSD 2013). ČSSD schválila dne 14. června 2014 tzv. vnitrostranické referendum. Po vyhlášení referenda v něm mohou hlasovat všichni řádní členové ČSSD, kteří byli členy minimálně 30 dní před konáním referenda (Řád vnitrostranického referenda ČSSD 2014).

Volba předsedy strany může probíhat dvěma způsoby. Prvním je přímá volba. Ta se koná v případě, že o ní rozhodne Ústřední výkonný výbor (ÚVV). V této volbě jsou obsahem selektorátu všichni členové ČSSD, kteří byli členy minimálně 30 dní před volbou předsedy. Volba je platná, pokud se jí zúčastní minimálně polovina všech členů ČSSD. Ke zvolení je potřeba nadpoloviční většiny odevzdaných hlasů. V případě neplatnosti této volby nebo nerozhodného výsledku rozhoduje posléze Sjezd ČSSD. Odvolat přímo zvoleného předsedu může pouze Sjezd, a to nadpoloviční většinou hlasů. Návrhy na kandidáty

⁵ Strana evropských socialistů.

⁶ Socialistická internacionála.

k přímé volbě dává krajský výkonný výbor (KVV), výkonný výbor (VV), ÚVV a Předsednictvo ČSSD (Stanovy ČSSD 2013).

Druhým způsobem je volba předsedy Sjezdem ČSSD. Návrhy na kandidáty předkládají kraje (Volby nového vedení ČSSD 2014). Předsedu strany volí delegáti s hlasem rozhodujícím. Sjezd ČSSD se koná minimálně jednou za dva roky. Selektorát sjezdu je tvořen alespoň dvěma třetinami delegátů, kteří byli zvoleni na nižší organizační úrovni. V případě sjezdu v roce 2015 byli zástupci voleni jak z krajské úrovně, tak z okresní. S tím, že došlo k výraznému navýšení zástupců přímo z jednotlivých okresů. Sněm dosáhl velikosti přibližně sedmi set delegátů (Sobotka 2015). Sněm dále tvoří členové ÚVV⁷. Členové senátorského a poslaneckého klubu mají hlas pouze poradní (Pfauser 2015). Volba předsedy probíhá maximálně ve dvou kolech. Pokud není ani v jednom z nich zvolen žádný kandidát nadpoloviční většinou hlasů přítomných delegátů, koná se volba nová (Volební řád 37. Sjezdu 2013).

Výběr kandidátů k volbám do Poslanecké sněmovny označuje ČSSD jako primární volby. Osoba, která usiluje o kandidaturu, musí předložit okresní konferenci výpis z rejstříku trestů (bez záznamu, ne starší šesti měsíců), negativní lustrační osvědčení vydané po 1. lednu 2003. Jiná selektivní pravidla na kandidáty kladena nejsou. Tudiž kandidátem ČSSD může být i nečlen strany, který splňuje výše zmíněné podmínky pro kandidaturu. Kandidátů za ČSSD bez politické příslušnosti bylo v roce 2013 pouze šest (ČSÚ 2013a). Kandidaturu lze označit tudíž spíše za stranickou záležitost. Právo navrhopvat kandidáty do prvního kola primárních voleb mají místní organizace, okresní výkonný výbor, krajský sněm. Nad rámec těchto orgánů ČSSD mohou kandidáty navrhopvat také zájmová hnutí pracující v rámci ČSSD, a to sdružení Sociálně demokratické ženy a Mladí sociální demokraté. V praxi to zahrnuje celou členskou základnu.

⁷ ÚVV je tvořeno členy Předsednictva ČSSD, jeden zástupce z každé okresní organizace, jeden zástupce z každé krajské organizace, pět zástupců ze zahraničního regionu, předseda Mladých sociálních demokratů, Předsedkyně Sociálně demokratických žen a předseda Klubu seniorů.

Ve druhém kole primárních voleb navrhuje kandidáty okresní výkonný výbor na základě výsledků kola prvního (Řád přípravy na volby do PS PČR 2013).

Selektorát musíme v případě ČSSD rozdělit podle toho, jestli se zaměřujeme na první nebo druhé kolo primárních voleb. Selektce kandidátů v první kole probíhá na okresní úrovni a v kole druhém na krajské úrovni. V prvním kole mají právo volit delegáti okresní nominační konference. Delegáti s hlasem rozhodujícím jsou členové okresního výkonného výboru, předsedové místních organizací a delegáti zvolení za místní organizace. Počet volených delegátů je určen podle klíče, jehož kritériem je velikost členské základny. Pro každý okres, který má 500 členů a méně, je klíč v rozsahu 1:5. Pro okres s počtem členů 500-700 je klíč 1:7 a kde počet členů překročil hodnotu 700, je klíč v maximálním rozsahu 1:15. Výše zmíněné hodnoty jsou maximální, garantované Řádem přípravy na volby. Konečné hodnoty stanovují jednotlivé okresní výkonné výbory. Před samotným hlasováním o kandidátech sestaví okresní výkonné výbory kandidátní listinu s pořadím jednotlivých kandidátů. Při jejím sestavování musí podle pravidel okresní výkonný výbor brát ohled na kvality jednotlivých kandidátů. Poté se přejde k samotnému hlasování (Řád přípravy na volby do PS PČR 2013, Stanovy ČSSD 2013). Ve druhém kole primárních voleb mají právo volit delegáti krajské nominační konference. Ta obsahuje členy krajského výkonného výboru, předsedy okresních výkonných výborů a volené delegáty podle klíče, který určí krajský výkonný výbor. Princip je totožný jako na okresní úrovni. Na krajské úrovni jsou hodnoty klíče od 1:15 do 1:25 v případě, že počet členů přesáhl hodnotu 1500. Krajský výkonný výbor následně sestaví kandidátní listinu, která musí brát v potaz výsledky prvního kola primárních voleb (Řád přípravy na volby do PS PČR 2013, Stanovy ČSSD 2013). Peter Spáč k tomuto dodává, že hlavní selektce probíhá na okresní úrovni, neboť síla krajské úrovně spočívá spíše ve zkorigování spodní části kandidátní listiny (Spáč 2013: 120). Celý nominační proces uzavírá centrální úroveň. Kandidátní listiny vzešlé z primárních voleb projednává Předsednictvo ČSSD a poté je předkládá ústřednímu výkonnému

výbor ke schválení hlasováním. Předsednictvo má právo jakéhokoliv kandidáta z kandidátky vyškrtnout. Tato možnost není v praxi téměř vůbec využívána. Stejně tak neschválení kandidátních listin ústředním výkonným výborem se jeví jako velice nepravděpodobná možnost (Spáč 2013: 127).

Funkční decentralizace nominačního procesu není u ČSSD v žádných dokumentech zmíněna. Stanovy sice určují, aby se dbalo na funkční zastoupení žen, mladých lidí a seniorů v orgánech strany, nicméně toto pravidlo nemá žádný reálný dopad na konečnou podobu kandidátních listin. To potvrzuje průměrný věk kandidátů a složení kandidátních listin v poměru žen a mužů. V případě voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013 byl průměrný věk všech kandidátů 50 let a z toho bylo 76% kandidátů mužského pohlaví a 24% ženského pohlaví (ČSÚ 2013b). Teritoriální decentralizace nominačního procesu není taktéž v žádných dokumentech jakýmkoliv způsobem zohledněna. Nicméně faktické zastoupení kandidátů všech jednotlivých okresů je velmi pravděpodobné. To je dáno silnou pozicí okresní úrovně v primárních volbách.

Rozhodování nominačních konferencí probíhá tajnou volbou jejich členů. Každý člen konference má právo udělit 10% preferencí z celkového počtu kandidátů. V případě volby lídra kandidátky v druhém kole má každý delegát jeden hlas (Řád přípravy na volby do PS PČR 2013). Jelikož rozhodují na každé úrovni dva orgány, jedná se podle Hazana a Rahata o smíšený způsob rozhodování. Nikoliv o čistou volbu.

3.2 ANO 2011

ANO 2011 jako relativně nový politický subjekt zastoupený v Poslanecké sněmovně je postaven po vzoru většiny ostatních relevantních stran na čtyřstupňové struktuře. Organizační struktura Hnutí je vystavěna na místních, oblastních a krajských organizacích. Nejvýše postavené jsou celostátní orgány.

Členská základna Hnutí ANO obsahovala 2709 členů k dubnu 2015. Z toho 23,2% žen a 76,8% mužů (Hasoň 2015). Velikostí členské základny spadá Hnutí ANO v množině zkoumaných subjektů mezi ty s málo početnou členskou základnou. Podmínky pro vstup člena do Hnutí upravují stanovy. Ty určují, že žadatel musí být občan ČR, starší 18 ti let a nesmí být členem jiné politické strany nebo hnutí⁸. Obsahem přihlášky musí být životopis, prohlášení o bezdlužnosti, prohlášení o beztrestnosti a výpis z rejstříku trestů. V případě potřeby si oblastní předsednictvo může vyžádat další dokumenty či trvat na osobním rozhovoru s žadatelem. O jednotlivých přihláškách rozhoduje okresní předsednictvo. V případě přijetí přihlášky ji odešle hlavní kanceláři Hnutí a ze žadatele se stává čekatel na členství. O přijetí každého člena rozhoduje předsednictvo. Lhůta čekatela je obvykle půlroční, ale předsednictvo má právo čekatelskou lhůtu úplně vynechat (Stanovy ANO 2013, Přihláška ke členství ANO 2011). V praxi můžeme pozorovat, že např. v Praze jsou stovky čekatelů na členství, někteří z nich čekají i deset měsíců bez jakéhokoliv vyjádření vedení Hnutí. Na druhé straně Radmila Kleslová byla do Hnutí přijata okamžitě na přání předsedy strany Andreje Babiše (Čápková - Lauder 2014: 21-22).

Předseda Hnutí je volen na celostátním sněmu, který musí být svolán minimálně jednou za dva roky. Předsednictvo předkládá nominace na předsedu strany sněmu. Ty vycházejí z jednotlivých krajských sněmů. Další možností je podání nominace na sněmu jednotlivými delegáty. Samotná volba probíhá tajně, pokud sněm nerozhodne jinak, a může se konat maximálně ve třech kolech. Zvolen je ten kandidát, který dostane nadpoloviční většinu hlasů z přítomných delegátů. Selektorát sněmu je tvořen všemi členy výboru⁹ a delegáty zvolenými na

⁸ Dále stanovy určují, že se žadatel musí aktivně podílet na činnosti Hnutí, souhlasit s těmito stanovami a Morálním kodexem Hnutí. Obsahem Morálního kodexu jsou spíše etická stanoviska pro výkon politického mandátu. Mj. se v Morálním kodexu hovoří o nepřipustnosti střetu zájmů. V případě předsedy Hnutí Andreje Babiše je tento bod velice sporný, z čehož lze usuzovat, že Morální kodex je interpretován velice volně, a tudíž nehraje valnou roli.

⁹ Výbor zahrnuje členy předsednictva a předsedy krajských předsednictev.

krajském sněmu. Klíč k volbě delegátů stanoví výbor¹⁰. Odvolání předsedy Hnutí je možné prostřednictvím sněmu. Stanovy a jiné dokumenty se přímo nezabývají samotným procesem odvolání. Lze předpokládat, že k odvolání je třeba jako v případě volby nadpoloviční většina hlasů přítomných delegátů, neboť stanovy tento klíč vztahují ke každému usnesení sněmu, vyjma změny stanov (Stanovy ANO 2013, III. celostátní sněm hnutí ANO 2011).

Popsat nominační proces Hnutí ANO 2011 k volbám do Poslanecké sněmovny tak detailně, jako u ostatních stran, je velice problematické. Veškeré dostupné materiály a materiály zaslané Hnutím neobsahují informace vztahující se čistě k nominačnímu procesu. Nevyjadřují se k němu ani stanovy Hnutí. Jediná relevantní informace vztahující se k nominačnímu procesu je ta, že veškeré kandidátní listiny ke všem volbám schvaluje výkonný výbor (Stanovy ANO 2013).

Ke kandidatuře lze říci následovné. Kandidáty se stávali jak členové, tak osoby bez politické příslušnosti. Těch bylo celkově na kandidátkách 86, což činí 25%. Kandidátní listiny k volbám do Poslanecké sněmovny v roce 2013 obsahovaly i deset kandidátů z jiných politických stran či hnutí (ČSÚ 2013c).

Selektorát v případě voleb do Poslanecké sněmovny nebyl žádným interním dokumentem přímo vymezen. V praxi to vypadalo tak, že krajské organizace vybraly určité kandidáty a sestavily jejich pořadí. Poté musely být tyto kandidátní listiny schváleny předsednictvem a výborem (Hasoň 2015). V případě komunálních voleb v roce 2014 nebylo výjimečné, že vedení strany rušilo cele kandidátní listiny, mnohokrát bez patřičného vysvětlení. Jinde nebylo neobvyklé, že kandidátní listiny sestavovaly pouze dvě osoby (Čápová - Lauder 2014: 22). V případě sestavování a schvalování kandidátních listin je vidět velká nezakotvenost Hnutí a také velký vliv centra na konečnou podobu kandidátních listin.

¹⁰ Krajské organizace byly zastoupeny s ohledem na svůj počet členů (Dostál 2014).

Funkční ani teritoriální decentralizaci nestanovují žádné dokumenty Hnutí. V případě voleb do Poslanecké sněmovny kandidovalo 79% mužů a 21% žen. Průměrný věk kandidáta byl 47 let (ČSÚ 2013d).

Orgány hnutí rozhodují při přítomnosti nadpoloviční většiny jejich členů. K přijetí usnesení je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných členů nebo delegátů (Stanovy ANO 2013). Předsednictvo Hnutí bylo před volbami jedním z orgánů, který zasahoval do kandidátních listin. Je nutné si uvědomit, že předsednictvo bylo před volbami ve velice omezeném formátu, jelikož šest členů předsednictva v květnu 2013 rezignovalo. Do voleb nebylo předsednictvo doplněno (Koděra 2013a). Dalším důležitým momentem jsou výpovědi bývalých členů předsednictva Petra Havránka a Hany Greplové. Ti tvrdí, že předseda Andrej Babiš měl stěžejní vliv na všechny záležitosti uvnitř strany, zatímco ostatní členové předsednictva měli jen velmi malé kompetence (Koděra 2013b). Z toho pro nás vyplývá, že při samotném rozhodování o kandidátních listinách mělo velice úzké těleso osob zásadní vliv na konečná rozhodnutí. Opět se tedy v případě ANO jedná o smíšený způsob volby a jmenování s náznakem většího vlivu samotného předsedy.

3.3 KSČM

KSČM k této práci zamítla vydat jakékoliv vnitrostranické dokumenty. Tiskové oddělení strany odkazovalo na stanovy, Halo noviny a facebookové stránky strany. Po neustálém podávání žádostí na poskytnutí nominačních řádů a dalších vnitrostranických dokumentů se místopředseda strany Ing. Jiří Dolejš vyjádřil skrz tiskové oddělení, že tyto materiály nebudou vydány (Cicvářková 2015). Tudíž výchozími zdroji pro tuto část práce budou stanovy KSČM a kapitola z publikace *České strany a jejich kandidáti* (Spáč 2013: 191-214).

Vnitřní organizační struktura KSČM je též čtyřstupňová. Nejvíce decentralizovanými jednotkami jsou základní organizace. Ty se sdružují do okresních organizací. Následují krajské organizace. Na celostátní úrovni stojí Sjezd KSČM, který je nevyšším samosprávným orgánem. Sjezd svolává Ústřední výbor KSČM minimálně jednou za čtyři roky (Stanovy KSČM 2012).

KSČM i dnes zůstává stranou se zdaleka nejrozsáhlejší členskou základnou. Avšak počet členů neustále rapidně klesá. V roce 2000 měla KSČM 120 672 členů (Vodička - Cabada 2003: 227), ke konci roku 2014 strana registrovala už jen přibližně 49 000 členů (Cicvářková 2015). Uchazeči o členství ve straně musí být minimálně 18 let a musí se ztotožňovat s programem strany. Zároveň platí, že nesmí být členem jiné strany nebo politického hnutí. Přijímat členy mají právo základní organizace a okresní výbor. Pokud byl uchazeč o členství členem okresních nebo vyšších orgánů jiné politické strany nebo hnutí, musí tohoto uchazeče posoudit okresní výbor, popřípadě se musí o jeho přijetí poradit s vyššími stranickými orgány. Nový člen je přijat po rozhodnutí na schůzi základní organizace nebo okresního výboru. Usnesení je přijato, pokud se vysloví pro souhlas minimálně nadpoloviční většina přítomných členů. Ve vztahu k právům členů stanovy KSČM připouštějí možnost vyhlášení územního vnitrostranického referenda. To se může konat na úrovni okresní, krajské i celostátní. Hlasovat v referendu můžou ti členové, kteří spadají do příslušné krajské či okresní organizace. V případě referenda na celostátní úrovni hlasují všichni členové strany (Stanovy KSČM 2012).

Předsedu strany potažmo předsedu Ústředního výboru KSČM volí sjezd strany. Ten je svoláván minimálně jednou za čtyři roky. Sjezd svolává Ústřední výbor KSČM a stanovuje klíč k volbě delegátů (Stanovy KSČM 2012). Dokumenty k volbě předsedy nebyly stranou poskytnuty. Tudíž v této práci nemůžeme proces více rozebrat.

Následující odstavce se budou týkat nominačního procesu KSČM. Podmínky upravující kandidaturu můžeme označit jako inkluzivní. Kandidatura je otevřena i nečlenům strany. Těch bylo v roce 2013 na kandidátkách 61, což činí 18% ze všech kandidátů KSČM (ČSÚ 2013e). Přibližně každý sedmý kandidát nebyl členem KSČM. Kandidát musí splňovat několik spíše symbolických podmínek¹¹. Navrhování kandidátů mají v pravomoci všechny orgány strany. Hlavní roli v realizaci návrhů nicméně zastávají základní organizace, určitou roli hraje i okresní stupeň. V praxi tedy může každý řadový člen podat návrh na svého kandidáta. Návrhy na nominace musí každopádně schválit nějaký ze stranických orgánů. V drtivé většině to jsou členské schůze. Ty rozhodují buď o kandidátech jako jednotlivcích nebo o více kandidátech jako celku. Ke schválení nominace je třeba nadpoloviční většina hlasů (Spáč 2013: 196-197).

Stěžejní selekci kandidátů v nominačním procesu u KSČM můžeme pozorovat na okresní úrovni strany. Selektorát na této úrovni představují hlavně okresní konference. Složení konference si může formálně upravit každý okres svými pravidly. V praxi se obvykle odvozuje od počtu členů základních organizací. Ty vysílají takový počet zástupců, který jim stanoví příslušný klíč. Samotný výběr kandidátů probíhá vytvořením abecedního seznamu kandidátů. Následně každý delegát uděluje jednotlivým kandidátům preference. Ti s největším počtem preferencí postupují do dalšího stupně nominačního procesu. Určitou roli na okresní úrovni mohou hrát okresní výbory. Ty mají právo doporučovat kandidáty, nicméně konference nemusí taková doporučení respektovat. Jinou možností může být situace, kdy se rok nominací neshoduje se zasedáním konferencí. V takovém případě výbor přebírá roli konferencí a okresní selekci kandidátů provádí sám. V praxi je výskyt těchto situací zanedbatelný. Dalším stupněm nominačního procesu je krajská úroveň. Ta zasahuje do kandidátních listin pouze určením pořadí kandidátů na nich. Z okresní úrovně je totiž vybrán stanovený počet kandidátů, který odpovídá počtu míst na kandidátní listině, spolu

¹¹ Např. zásadovost, čestnost nebo schopnost veřejného vystupování.

s náhradníky. Selektorátem na krajské úrovni jsou především krajské konference sestavené stejným způsobem jako okresní konference. Tudíž okresní konference obvykle vysílají své delegáty podle počtu členů, které zahrnují jednotlivé okresní organizace. Jistý vliv na krajské úrovni mohou mít krajské rady. Ty mohou podávat svá doporučení, které konference ovšem respektovat nemusí. V praxi se většinou konference nedostává do střetu s radou a jejich preference respektuje. Celý nominační proces uzavírá ústřední výbor, který má neomezené právo zásahu do kandidátních listin. Nicméně tohoto práva se v praxi téměř nevyužívá. Relevantnější vliv ústředního výboru v nominačním procesu můžeme shledat v podávání hodnocení jednotlivých poslanců s platným mandátem. Výstupem bývá nezávazné pozitivní či negativní doporučení o jednotlivých poslancích, které je v praxi převážně respektováno. To dává stávajícím poslancům značné šance na obhajobu svého postavení na kandidátní listině (Spáč 2013: 195-205).

Decentralizace nominačního procesu z pohledu funkčního hlediska je u KSČM brána na zřetel. Funkční decentralizace se týká dvou skupin, a to žen a osob do 40 let. V případě žen je požadováno jejich zastoupení na kandidátní listině alespoň v rozmezí 20-30 %. Také platí, že jedna z žen by měla zaujmout pozici do třetího místa na kandidátní listině. Tato pravidla nejsou striktně vynuocována, slouží pouze jako doporučení. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 však byla z drtivé většiny dodržena (Spáč 2013: 209-212). Pro srovnání s ostatními stranami použijeme údaje k volbám z roku 2013. Celkové procento kandidátů ženského pohlaví bylo 28% a mužského 72%. Průměrný věk všech kandidátů činil 49 let (ČSÚ 2013f).

Decentralizace kandidatury z teritoriálního hlediska není v žádných dokumentech KSČM přímo zakotvena. Nicméně vyplývá z postavení okresní úrovně v nominačním procesu. Jelikož okresní konference volí stanovený počet kandidátů, který se v dalším stupni nominačního procesu nemění, každý okres má tím pádem daný určitý počet kandidátů na konečné podobě kandidátní listiny.

V roce 2010 měly téměř všechny okresy na kandidátní listině totožný počet kandidátů (Spáč 2013: 205-206).

Orgány strany rozhodují volbou jednotlivých členů daného orgánu. V případě sestavování pořadí delegáti udělují preferenční hlasy. Obecná pravidla upravující volby orgánů jsou definována velice volně a jednotlivé orgány si mohou hlasování upravovat. Jedno pravidlo je pro všechny orgány totožné. Usnesení je přijato souhlasem nadpoloviční většiny přítomných delegátů. Orgán je usnášení schopný v případě přítomnosti alespoň poloviny všech delegátů (Spáč 2013: 196-199, Stanovy KSČM 2012). KSČM se tedy blíží k formátu čisté volby, jelikož jednotlivé orgány nehlasují o předem schválených listinách, nýbrž celé rozhodnutí je činěno jedním orgánem.

3.4 TOP 09

Politická strana TOP 09 je organizovaná na čtyřstupňové úrovni. Nejvíce decentralizovanou jednotkou je místní úroveň, následuje regionální, krajská a celostátní.

Politická strana TOP 09 k 17. březnu 2015 čítala 3573 členů, z toho 76% mužů a 24% žen (Sedlařík 2015). To ji řadí mezi strany s méně rozsáhlou členskou základnou. Uchazeč o členství ve straně nemusí splňovat nijak restriktivní pravidla. Musí být plnoletý a být občanem ČR. Nesmí být členem jiné strany nebo politického hnutí a musí být způsobilý k právním úkonům (Členství v TOP 09 2014). O přijetí nového člena rozhoduje obvykle místní a regionální výbor. Před tímto rozhodnutím podstoupí uchazeč o členství ústní pohovor s předsedy těchto výborů. Pokud nedojde ke shodě mezi těmito výbory, rozhoduje krajský výbor. K přijetí usnesení o přijetí nového člena je potřeba nadpoloviční většina hlasů přítomných delegátů na jednotlivých výborech. TOP 09 odmítla za dobu své existence přibližně třináct procent uchazečů o členství. Orgány činné

v přijímání nových členů nejsou povinny podávat jakákoliv vysvětlení v případě zamítnutí žádosti o členství ve straně (Členství v TOP 09 2014, Dotazník TOP 09). V případě přijímání členů můžeme u TOP 09 pozorovat určitou míru centralizace tohoto procesu.

Předseda strany je volen na celostátním Sněmu TOP 09, a to nejméně jednou za dva roky. V případě kandidatury na předsedu strany nejsou stanovena žádná specifická kritéria. Navrhovat kandidáty na předsedu strany mají právo krajské a celostátní orgány. Těmi jsou: krajský výbor, krajský sněm, výkonný výbor a delegáti celostátního sněmu (Stanovy TOP 09 2013, Nominační řád TOP 09 2014). Předsedu strany mají právo volit pouze delegáti celostátního sněmu s rozhodujícím hlasem. Těmi jsou členové výkonného výboru a zástupci krajských organizací volení na krajských sněmech. Žádné pravidlo nestanovuje, že v množině delegátů celostátního sněmu musí být zástupci všech regionů. Nicméně každému regionu je garantován minimálně jeden zástupce na krajském sněmu. Toto pravidlo ovšem nikdy nedokáže zaručit teritoriální reprezentaci každého regionu (Stanovy TOP 09 2013, Dotazník TOP 09). Samotná volba probíhá na sněmu strany maximálně ve třech kolech. Když ani po třetí volbě není zvolen nový předseda strany, koná se volba nová. Pro zvolení nového předsedy strany je třeba nadpoloviční většiny hlasů z vydaných hlasovacích lístků (3. Celostátní sněm TOP 09).

V rámci nominačního procesu nezačneme jinak než u kandidatury. U TOP 09 platí, že kandidát do Poslanecké sněmovny nemusí být členem strany. Za TOP 09 kandidovalo 30 kandidátů bez politické příslušnosti, což tvořilo devět procent ze všech jejích kandidátů. 79 kandidátů náleželo hnutí STAN na základě koaliční smlouvy (ČSÚ 2013g). Pravidla pro kandidaturu stanovují, že kandidátem musí být osoba s občanstvím ČR. Dále se vylučuje, že by kandidát mohl být veden i na jiné kandidátce ve stejných volbách. Nad rámec těchto pravidel TOP 09 neumožňuje kandidaturu osobě, která byla před rokem 1990 členem Lidových milic, StB, vojenských zpravodajských služeb nebo agentem StB či členem

vojenských zpravodajských služeb. V případě kandidatury bychom TOP 09 mohli řadit k inkluzivnímu konci pomyslné osy. Právo navrhnout jednotlivé kandidáty do voleb mají všichni členové strany. Ti předkládají nominace místnímu výboru, který o nich rozhodne usnesením (Nominační řád TOP 09 2014).

První článek selektorátu představují místní výbory, které schvalují nominace svým usnesením. O těchto kladných usneseních dále hlasuje regionální výbor a nominace uzavírá svým usnesením krajský výbor nebo krajské předsednictvo. Konečné rozhodnutí o kandidátních listinách dává výkonný výbor. Členy jednotlivých výborů volí sněmy stejné organizační úrovně. Z dokumentů poskytnutých k této práci nedokážeme vyvodit, jaká úroveň má největší vliv na selekci kandidátů. Z dotazníků nicméně vyplývá, že složení krajského výboru určitým způsobem respektuje zastoupení každé regionální úrovně. Krajský sněm ve své volbě garantuje zvolení minimálně jednoho člena z každé regionální úrovně do krajského výboru (Nominační řád TOP 09 2014, Dotazník TOP 09). Celý nominační proces u TOP 09 můžeme označit jako velmi exkluzivní.

Funkční decentralizaci nevynucují žádné formální dokumenty ani neformální pravidla. Vše je pouze v rukou příslušných orgánů (Dotazník TOP 09). V roce 2013 postavila TOP 09 do voleb do Poslanecké sněmovny 82% kandidátů mužského pohlaví a 18% kandidátů pohlaví ženského. Průměrný věk všech kandidátů činil 47 let (ČSÚ 2013h). V případě teritoriální decentralizace nejsou uplatňována taktéž žádná pravidla.

Rozhodování jednotlivých orgánů zahrnutých do nominačního procesu je možné za přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů. Usnesení je přijato u každého zkoumaného orgánu při souhlasu nadpoloviční většiny přítomných členů (Kompetence a jednacích řád orgánů TOP 09 2014). TOP 09 můžeme zařadit v rozhodování do formátu čisté volby, protože na jednotlivých úrovních

rozhoduje vždy jen jeden orgán, který legitimizuje kandidáty pro další úroveň nominačního procesu.

3.5 ODS

Občanská demokratická strana se drží čtyřstupňové organizační struktury. Ta zahrnuje místní, oblastní a regionální sdružení a celostátní orgány.

Členská základna čítala k 19. březnu 2015 17 863 členů, z toho 68,4% mužů a 31,4% žen (Jerman 2015). Velikostí členské základny ji můžeme zařadit zhruba doprostřed námi zkoumaných stran. Na budoucí členy jsou kladena velice úzká formální pravidla. Uchazeč musí být starší 18 ti let a nesmí být členem jiné politické strany či hnutí. O přijetí nového člena rozhoduje rada místního sdružení volbou a k usnesení je potřeba nadpoloviční většina hlasů přítomných členů. Nepřijetí uchazeče o členství je obvykle výjimečné. Uváděné důvody představitelům strany jsou např.: členství v jiné straně nebo hnutí (proti pravidlům stanov) či špatná pověst uchazeče o členství nebo jeho pravomocné odsouzení (nad rámec stanov) (Stanovy ODS 2014, Jerman 2015).

Předseda strany je v případě ODS volen na kongresu strany. Ten je svoláván minimálně jednou za dva roky. Stanovy obsahují jediné pravidlo pro možného kandidáta strany. Tím je předložení negativního lustračního osvědčení. Nicméně nad rámec stanov je nepředstavitelné, aby se předsedou stala osoba pravomocně odsouzená, osoba se špatnou pověstí nebo nečlen strany. Právo navrhnout kandidáty na předsedu strany mají delegáti kongresu. Žádný jiný jednotlivec nebo orgán tuto pravomoc nemá. Volit předsedu mohou pouze delegáti kongresu s rozhodujícím hlasem. Ten náleží následujícím osobám: předseda strany, první místopředseda, místopředsedové strany, členové výkonné rady, členové vlády, členové parlamentních klubů a delegáti oblastí zvolení na oblastních sněmech. V žádných dokumentech strany není stanoveno, v jakém poměru jsou delegáti za

oblasti zastoupení. Také neexistuje žádné pravidlo, které by zaručovalo reprezentaci každého oblastního sdružení, což potvrdil i jeden z představitelů strany. Samotná volba probíhá odevzdáním hlasů delegátů, přičemž ke zvolení nového předsedy je třeba nadpoloviční většina všech rozdaných hlasovacích lístků (Stanovy ODS 2014, Jerman 2015).

Následující odstavce se budou věnovat nominačnímu procesu. ODS k této práci neposkytla nominační řád k posledním volbám do Poslanecké sněmovny v roce 2013, tyto dokumenty považuje za interní a nezveřejňuje je. Tudíž budeme vycházet z posledního dostupného dokumentu. Tím byl dokument s názvem: Pravidla pro sestavování kandidátek ODS pro volby do PSP ČR 2009. Podle slov jednoho z představitelů strany se tato pravidla v podstatě nelišila od pravidel z roku 2013. Nicméně jedna zásadní změna nastala, níže si ji představíme.

V případě kandidatury prodělala ODS značnou změnu oproti roku 2009. V tomto roce mohl být kandidátem do Poslanecké sněmovny pouze člen strany se členstvím trvajícím minimálně dva roky. Ve volbách v roce 2013 mohl kandidovat každý člen strany a dokonce i nečlen (Jerman 2015). To byl případ nynějšího předsedy strany Petra Fialy. Za ODS kandidovali pouze tři kandidáti bez politické příslušnosti (ČSÚ 2013i). Z toho lze vyvodit, že v praxi je kandidatura v podstatě stranickou záležitostí. Po kandidátech je požadováno doložení negativního lustračního osvědčení a výpis z rejstříku trestů. Navrhovat kandidáty do voleb mají především sněmy místních sdružení. V praxi to představuje všechny členy ODS. Nicméně tento návrh na kandidáta musí schválit příslušný místní sněm, a to nadpoloviční většinou hlasů přítomných členů místního sdružení (Pravidla pro sestavování kandidátek ODS 2009). Až po tomto schvalovacím procesu mohou kandidáti pokračovat do užšího výběru.

Do orgánu, který vybírá kandidáty (selektorát), tudíž můžeme zařadit sněmy místních sdružení, který provedly první selekci kandidátů. Jelikož se tohoto momentu mohou účastnit všichni členové strany, nehraje to v celkovém

nominačním procesu zásadní selektivní roli. Konečný výběr kandidátů se odehrává na centralizovanějších úrovních. Další selekce je prováděna na oblastní úrovni. Zde schvalují kandidáty delegáti oblastních sněmů. I v tomto případě musí kandidát dostat nadpoloviční většinu hlasů. Na základě odevzdaných hlasů je sestaveno i pořadí kandidátů. V rámci selektorátu je pro nás důležité složení oblastního sněmu. Ten zahrnuje oblastní radu, delegáty místních sdružení zvolené na místním sněmu, členy parlamentních klubů a krajské zastupitele. Minimální počet členů oblastního sněmu je stanovami upraven na padesát. Další selekce probíhá na regionální úrovni. Zde se rozhoduje o konečném pořadí kandidátů a o lídrovi kandidátky. V tento moment zasahuje výkonná rada (celostátní orgán), která podává doporučení na budoucího lídra (Stanovy ODS 2014, Pravidla pro sestavování kandidátek ODS 2009). Je nutné upozornit, že konečné pořadí kandidátů musí respektovat do velké míry rozhodnutí oblastních sněmů. Je zde uplatňován tzv. koeficient propustnosti, který dává obvykle možnost hýbat s pořadím kandidátů o jedno místo. Pravidla mohou být upravena s ohledem na velikost daného regionu podle počtu oblastních sdružení. V praxi tento počet většinou nepřesahuje hodnotu dva. Koeficient by měl dávat kandidátovi možnost posunout se na kandidátce v případě neúspěchu na oblastní úrovni. Reálně to spíše upevňuje pozici oblastní úrovně, jelikož krajská úroveň není s to přestavět celou kandidátní listinu. V případě nominačního procesu můžeme stěžejní roli shledat na oblastní úrovni. Regionální úroveň není schopna významným způsobem změnit pořadí kandidátů, nýbrž může pouze zredukovat spodní pozice kandidátních listin navržených oblastními sněmy (Spáč 2013: 93-96). Složení regionálního sněmu je principiálně velmi podobné oblastnímu. Složení: regionální rada, delegáti oblastních sdružení, člen výkonné rady, členové parlamentních klubů a krajský zastupitelé. Posledním článkem v řetězci sestavení kandidátní listiny hraje Výkonná rada ODS. Ta rozhoduje většinovým hlasováním o konečné podobě kandidátek. Není neobvyklé, že regionální úroveň konzultuje kandidátky s výkonnou radou, než se o nich hlasuje. Výkonná

rada má možnost kandidátku neschválit a popřípadě vyřadit některé kandidáty. Tyto zásahy výkonné rady jsou ale zcela výjimečné (Pravidla pro sestavování kandidátek ODS 2009, Jerman 2015).

V otázce funkční decentralizace neuplatňuje ODS žádná pravidla (Jerman 2015). Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 bylo na kandidátkách postaveno 76% mužů a 24% žen. Průměrný věk všech kandidátů dosáhl hodnoty 47 let (ČSÚ 2013j). Stejně tak tomu je i v případě teritoriální decentralizace, kdy ODS nestanovuje žádná formální pravidla či kvóty. Nicméně každá oblast předkládá své kandidáty na regionální úroveň. To v praxi znamená, že každá oblast je zastoupena minimálně jedním kandidátem (Spáč 2013: 101).

Poslední sledovaný bod nominačního procesu je samotné rozhodování selektorátu. V případě ODS je tento bod upraven stanovami. Ty říkají, že místní, oblastní i krajský sněm je usnášení schopný v případě přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů sněmu. K přijetí usnesení je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných delegátů. Jinak tomu není ani v případě výkonné rady. Pokud se vyskytne shoda v počtu hlasů, obvykle rozhoduje předseda dané úrovně (Stanovy ODS 2014). Na jednotlivých úrovních rozhoduje vždy jeden orgán, proto budeme ODS řadit k systému volby.

3.6 KDU-ČSL

KDU-ČSL je založena na čtyřstupňové organizační struktuře. Nejvíce decentralizovanou úrovní jsou místní nebo městské organizace. Blíže k centru stojí okresní organizace, krajské organizace a strukturu na úrovni nejvíce centralizované uzavírají celostátní orgány. Orgány jednotlivých organizací si budeme představovat průběžně podle potřeby.

První faktor, na který se zaměříme, bude členská základna. KDU-ČSL k únoru 2015 čítala 27 662 členů (Křivánková 2015). Jak vidíme v porovnání s jinými

stranami, můžeme ji zařadit ke stranám s nejrozsáhlejší členskou základnou v České republice. Podmínky pro vstup do strany jsou velice podobné jako u většiny zkoumaných stran. Uchazeč musí být starší 18 ti let, nesmí být členem jiné strany nebo hnutí. Nad rámec těchto pravidel klade KDU-ČSL podmínku, že uchazeč nebyl členem Lidových milicí, Státní bezpečnosti nebo jejím spolupracovníkem. Tato podmínka se uplatňuje pouze pro uchazeče narozené do 17. listopadu 1971 (Stanovy KDU-ČSL 2013). Rozhodnutí o přijetí člena vykonává příslušný výbor místní organizace po vyjádření okresního výboru (Stanovy KDU-ČSL 2013). V praxi se stává velice zřídka, že by okresní výbor zamítl přijetí nového člena. Z většiny je toto rozhodnutí prováděno na místní úrovni volbou. Odmítnutých uchazečů o členství je cca jedno procento. Důvodem jsou většinou závažné okolnosti neslučující se s postoji KDU-ČSL (Pachta 2015). Z pohledu členství ve straně můžeme shledat, že strana neklade žádné restriktivní podmínky a jen mizivé procento uchazečů není přijato.

V tomto odstavci se budeme věnovat volbě předsedy strany. Lídra strany mají právo volit pouze delegáti s hlasovacím právem na sjezdu KDU-ČSL, který se musí konat minimálně jednou za dva roky. Navrhovat kandidáty na předsedu jsou oprávněni: odstupující celostátní konference, krajské výbory a delegáti sjezdu (Volební řád sjezdu KDU-ČSL 2015). Kandidát na předsedu strany musí splňovat jedinou podmínku, a to, že musí být členem strany (Pachta 2015). Zde vidíme, že lídrem se teoreticky může stát jakýkoliv člen strany, a to jak z pohledu podmínek kladených na kandidáta, tak i z pohledu toho, kdo kandidáty vybírá. Nemůže se stát, že by úzká skupina lidí vybrala dva pro sebe výhodné kandidáty, o kterých by se dále hlasovalo. Důležitým momentem volby lídra je také složení hlasovacího orgánu - selektorátu. Delegáti jsou členy celostátní konference a zástupci okresních organizací. Celostátní konference zahrnuje poslance a senátory Parlamentu ČR, celostátní výbor strany, poslance EP a zástupce krajských organizací. Tento orgán je do velké míry centralizovaný. Ovšem celkovou decentralizaci volby a větší inkluzi dalších členů ve volbě předsedy

zajišťují zástupci okresních organizací. Je podmínkou, že za každou okresní organizaci je vyslán minimálně jeden volitel. Zbytek rozdělení volitelů stanoví klíč, který se určuje procentuálním poměrem. Poměr váhy klíče je dán následovně: počet členů v okrese 40%, volební výsledky 40% a počet zapsaných voličů v seznamech 20%. Samotná volba probíhá tajně a každý delegát má jeden hlas. Jedna volba může obsahovat maximálně tři kola. Každý z delegátů musí nabýt nového mandátu minimálně jednou za dva roky (Volební řád KDU-ČSL, Volební řád Sjezdu KDU-ČSL 2015).

V následujících odstavcích se budeme věnovat poslednímu a nejdůležitějšímu procesu uvnitř strany, a to je nominační proces. Při jeho zkoumání začneme kandidaturou stejně tak jako v teoretické části práce. Na možného kandidáta strany do Poslanecké sněmovny nejsou kladena žádná omezení. Kandidát nemusí být členem KDU-ČSL, ale nepředpokládá se, že by byl členem jiné strany nebo hnutí. Ve volbách za KDU-ČSL kandidovalo 59 kandidátů bez politické příslušnosti. To dělalo sedmnáct procent ze všech kandidátů KDU-ČSL (ČSÚ 2013k). Kandidáty mají právo navrhnout nominační komise, orgány KDU-ČSL ve volebním obvodu, celostátní orgány (předsednictvo, výbor, konference), ale i samotní členové strany (Nominační řád primárních voleb KDU-ČSL 2011, Pachta 2015). V případě kandidatury vidíme, že KDU-ČSL umožňuje velkou míru inkluze obyvatelstva ČR.

Samotné vybírání členů probíhá v primárních volbách. Ty jsou dvojího typu – přímé a nepřímé. Tudíž i selektorát bude mít dvě podoby. S výsledky primárek poté nakládá celostátní výbor. V případě přímých primárek se obsahem selektorátu stává každý člen strany za daný kraj. Při této volbě musí každý člen vyjádřit minimálně jednu preferenci z navržených kandidátů, aby byl jeho hlas platný. Nicméně v případě voleb do Poslanecké sněmovny je mnohem obvyklejším způsobem vyhlašovat nepřímé primárky (Nominační řád primárních voleb KDU-ČSL 2011, Pachta 2015). V tom případě rozhodují o podobách kandidátních listin nominační konference. Členy nominačních konferencí jsou

zástupci okresních organizací. Za každý okres jsou vybráni minimálně tři zástupci. Přitom platí, že za každých 150 členů v daném okrese je vybrán další jeden zástupce. Nejmenší počet členů nominační konference v kraji je třicet (Nominační řád primárních voleb KDU-ČSL 2011). Na základě výsledku primárních voleb sestavuje konečnou podobu kandidátek celostátní výbor (CV). Nicméně pokud chce CV provádět změny nebo někoho vyškrtnout z kandidátky, musí to konzultovat s krajským výborem. V praxi se ovšem stává velice výjimečně, že by CV nějakým způsobem zasahoval do výsledků primárek. Podle slov jednoho z představitelů strany, tuto možnost CV využil jen jednou za posledních deset let (Stanovy KDU-ČSL 2013, Pachta 2015).

V případě struktury kandidátní listiny z hlediska funkční decentralizace nejsou uplatňována žádná konkrétní specifika. Reálné zastoupení žen a mužů ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 bylo 22% pro ženy a 78% pro muže. Průměrný věk kandidátů byl 48 let (ČSÚ 2013). Stejně tak to lze vnímat i z hlediska teritoriální decentralizace. Nejsou zde kladena žádná specifická pravidla, zda na konečné kandidátní listině má figurovat např. alespoň jeden kandidát z každého okresu. Nicméně bychom teritoriální decentralizaci mohli vnímat jako nepřímou zastoupenou, a to způsobem výběru členů do selektorátu.

Poslední sledovanou dimenzí v nominačním procesu je samotné rozhodování selektorátu. V případě přímé volby má každý člen jeden hlas, kterým činí rozhodnutí. V momentě nepřímé volby rozhoduje nominační konference tajnou a individuální volbou, kde každý člen má jeden hlas. K přijetí usnesení je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných členů (Pachta 2015, Jednací řád KDU-ČSL 2013). Rozhodování v KDU-ČSL probíhá formou čisté volby, jelikož se na nominaci podílí pouze jeden orgán, ve kterém jednotlivci dávají své preference.

3.7 Hnutí Úsvit

Hnutí Úsvit představuje v množině zastoupených stran ojedinělý případ. A to ve všech zkoumaných faktorech vnitrostranické demokracie. Velmi zásadní překážkou pro nahlédnutí do fungování hnutí Úsvit představovala samotná komunikace s Hnutím. Jediným veřejně dostupným dokumentem jsou stanovy, které jsou velice stručné a nemají ambice odpovědět na většinu zkoumaných otázek. Hnutí Úsvit nedokázalo poskytnout žádné jiné dokumenty týkající se jeho fungování. Zmíněná komunikace byla ze strany autora směřována nejdříve na tiskové oddělení, poté na jednotlivé kraje a závěrem na jednotlivé asistenty poslanců. Odpověď přišla zpátky z jediného kraje. Obsah emailové odpovědi konstatoval, že krajská úroveň nemá přístup k žádným vnitrostranickým dokumentům a že už delší dobu centrum se samotnými kraji nekomunikuje (Moudrý 2015). Poslanečtí asistenti slíbili, že žádost o vydání vnitrostranických dokumentů předloží poslaneckému klubu. K žádné reakci ze strany členů poslaneckého klubu však nikdy nedošlo. Zdroji, ze kterých budeme při zkoumání hnutí Úsvit vycházet, budou pouze stanovy a internetové zdroje.

Hnutí Úsvit nemá ve stanovách zakotveny organizační úrovně podle jednotlivých geografických celků. Všechny organizační jednotky jsou na celostátní zcela centralizované úrovni. Nejvýše stojícím celkem je konference hnutí. Jako samotný orgán je ve stanovách zakotven předseda hnutí a výkonný tajemník. Následuje předsednictvo strany, revizor a rozhodčí komise (Stanovy ÚSVITU 2014).

Podle místopředsedy hnutí Marka Černocho čítala členská základna devět členů k únoru 2015 (Video.aktualne.cz 2015). Ve stanovách hnutí je uvedeno, že členem může být kdokoliv, kdo je občanem ČR starším 18 ti let a není členem jiné politické strany nebo hnutí. Přijímání členů má na starosti konference hnutí. Ta může přijmout člena za přítomnosti všech členů Hnutí. Usnesení o přijetí je platné při souhlasu dvou třetin členů a předsedy Hnutí. Co se týče formálních

práv členů, stanovy jim dávají standardní práva, jak jsme je definovaly na začátku kapitoly. Stávající členové Hnutí stáli u jeho zrodu a byli členové přípravného výboru. Po registraci hnutí se automaticky stali jeho členy (Stanovy ÚSVITU 2014).

Volbu předsedy strany není možné žádným způsobem zkoumat, jelikož se za celou dobu existence Hnutí zatím nekonala. Stanovy hovoří pouze o tom, že předseda Hnutí má pětiletý mandát. Ve srovnání s ostatními zkoumanými stranami to představuje nejdelší časový úsek trvání mandátu.

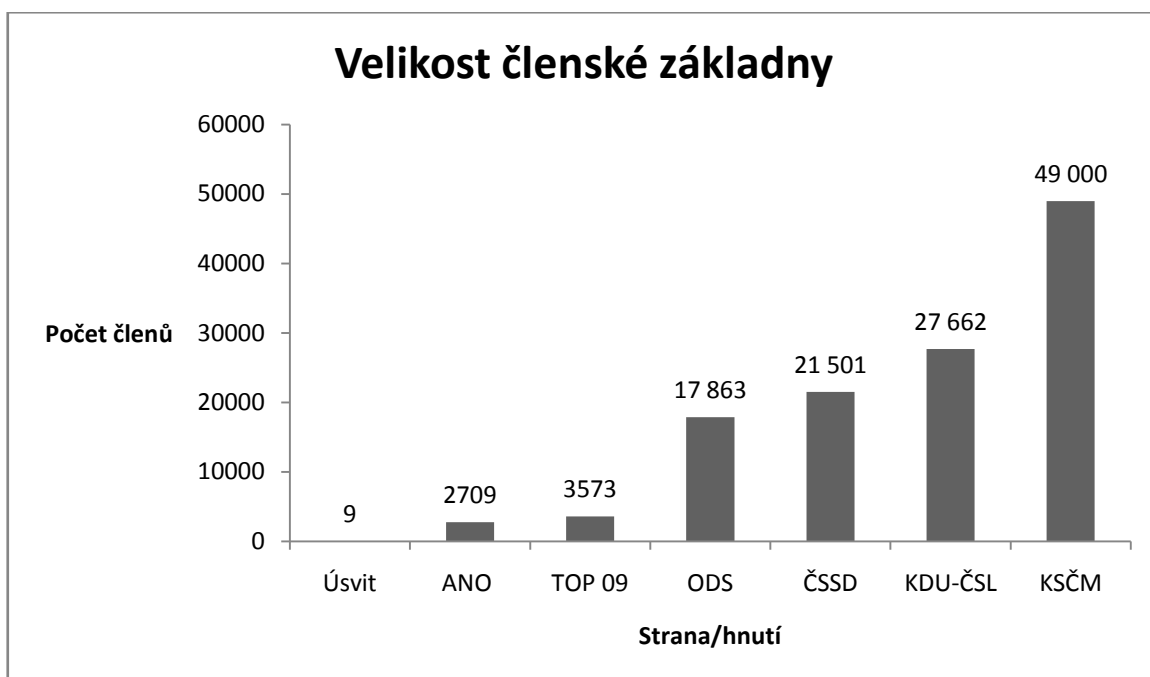
Ke zkoumání nominačního procesu nejsou dostupné žádné relevantní informace. Při pohledu na organizační strukturu Hnutí, ve které absentují okresní či krajské organizace, lze usuzovat, že zásadní vliv na konečnou podobu kandidátních listin budou mít vrcholné orgány Hnutí. V případě kandidatury lze vyvodit určité závěry. Už z omezené členské základy je patrné, že Úsvit sestavoval kandidátní listiny převážně z nestraníků. Těch na kandidátkách bylo 307, což je 90% ze všech kandidátů Úsvitu. Zajímavým poznatkem je, že Úsvit postavil na kandidátní listiny 29 kandidátů ze sedmi různých stran nebo hnutí. Členů Úsvitu kandidovalo pouze šest (ČSÚ 2013m).

4 Porovnání zkoumaných stran a hnutí

Cílem této kapitoly je shrnout poznatky z předešlé části práce a následně je porovnat. Kapitola bude členěna do třech podkapitol podle jednotlivých zkoumaných segmentů vnitrostranické demokracie.

4.1 Členská základna

Prvním kritériem, které budeme hodnotit v rámci členské základny, je její velikost. Ta není stěžejním ukazatelem, který by sám o sobě mohl o dané straně naznačovat jakýkoliv závěr. Přesto se zde mohou nacházet výjimky. Jednou z nich je hnutí Úsvit. Jeho v podstatě neexistující členská základna znemožňuje relevantní demokratické fungování Hnutí. V případě hnutí ANO můžeme pozorovat, že je jeho členská základna ve srovnání s většinou zkoumaných subjektů také relativně neobsáhlá. Přesto to není v takové míře, že by tato velikost znemožňovala elementární demokratické fungování Hnutí jako v případě Úsvitu. TOP 09 neklade restriktivní podmínky pro budoucí členy. Přesto je přibližně 17% uchazečů o členství odmítáno. Ve srovnání se zbytkem zkoumaných stran je toto procento dosti velké a členská základna TOP 09 je zřetelně menší. U zbylých stran, ČSSD, KDU-ČSL, ODS a KSČM, můžeme shledat nejrozsáhlejší členské základny.

Velikost členské základny do jisté míry souvisí s tím, jaký orgán strany má pravomoc přijímat nové členy. Z následujícího grafu je patrné, že strany, ve kterých se o přijímání členů rozhoduje na centralizovanější úrovni, mají méně početnou členskou základnu. S tím samozřejmě souvisí i podmínky kladené na budoucí členy. Všechny zkoumané strany kladou na budoucí členy velice formální podmínky, jako je věk, občanství nebo způsobilost k právním úkonům. Nad rámec těchto podmínek KDU-ČSL nepřijímá členy, kteří byli spolupracovníky Státní bezpečnosti nebo členy Lidových milicí. I přes to nelze KDU-ČSL označit za stranu, která by nastavovala společnosti výraznější filtr pro budoucí straníky. Nutno dodat, že zákonná úprava stanovuje, že členem strany může být občan starší 18 ti let (Zákon o politických stranách č. 424/1991: § 2).

ČSSD jsme zařadili nejbližší k inkluzivnímu konci. Přijímání členů je vždy v režii prostých členů strany v rámci místní organizace. KSČM přijímá obvykle nové členy též na místní úrovni za pomoci svých členů, ale v určitých případech se může rozhodnutí odehrát na úrovni okresní, proto jsme zařadili KSČM vedle ČSSD, nikoliv na stejnou pozici. ODS přijímá členy také výhradně na místní úrovni, ale samotné rozhodnutí činí rada místní organizace. Rada představuje

exkluzivnější orgán, než v případech předešlých, kdy o nových členech hlasují cele místní organizace. Proto ODS zaujímá v rámci místní úrovně exkluzivnější pozici. KDU-ČSL přijímá členy velmi podobně jako ODS. Rozdíl spočívá v tom, že je nutné k jeho přijetí potvrzení i úrovně okresní. Proto se KDU-ČSL pohybuje na této ose na rozmezí místní a okresní úrovně. Dominantní roli si ale stále drží místní úroveň. TOP 09 jsme zařadili do okresní úrovně, neboť o přijetí nového člena rozhodují dva orgány exkluzivnějšího charakteru na místní a okresní úrovni. Pozice TOP 09 čistě na okresní úrovni je dána možným zásahem krajské úrovně v případě, že se místní a okresní úrovně neshodnou. Hnutí ANO nelze zařadit jinak než na úroveň centrální, neboť o konečném rozhodnutí o přijetí nového člena rozhoduje předsednictvo Hnutí. V případě Úsvitu rozhoduje také centrální orgán, a to konference, která je ovšem složena pouze z devíti členů. Navíc předseda Hnutí má v tomto rozhodnutí výsadní roli. Bez jeho souhlasu nemůže být přijat žádný člen. Proto řadíme Úsvit nejbližší k exkluzivnímu konci osy.

Rozhodování o přijímání nových členů:

Místní úroveň		Okresní úroveň		Krajská úroveň	Centrální úroveň
KSČM	KDU-ČSL				ÚSVIT
ČSSD	ODS	TOP 09			ANO

Inkluzivita

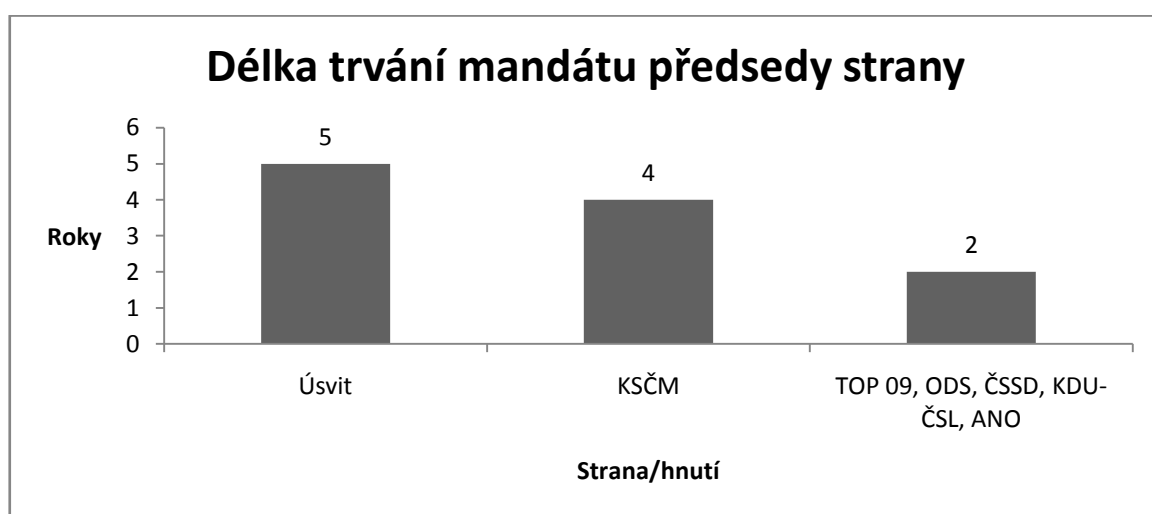
Exkluzivita

V rámci členské základy jsme se také v předchozí části práce zaměřili na práva řadových členů. Formální ukotvení jejich práv je u všech zkoumaných subjektů velice podobné. Za zmínku stojí ČSSD, která dává členům možnost participovat ve vnitrostranickém referendu. Navíc zajišťuje právní pomoc svému členovi, pokud je stíhán za svou činnosti související s prací v ČSSD. S ohledem na členství v Socialistické internacionále a Straně evropských socialistů mohou všichni členové ČSSD kandidovat do všech jejich orgánů v každé zemi Evropské

unie. KSČM je druhým subjektem, který připouští vnitrostranické referendum jak na centrální úrovni, tak v nižších organizačních celcích.

4.2 Volba předsedy

Až na jednu výjimku je předseda strany volen u zkoumaných politických subjektů na sněmu či sjezdu strany. Volební právo na sněmech strany mají delegáti. V případě hnutí Úsvit volba předsedy zatím neproběhla. Stanovy o volbě předsedy hnutí hovoří pouze o délce trvání jeho mandátu, který je pět let. V porovnání s ostatními zkoumanými subjekty je tento interval nejdelší. KSČM si volí předsedu jednou za čtyři roky a zbylé politické subjekty volí předsedu minimálně jednou za dva roky. ČSSD připouští ve svých stanovách volbu předsedy přímou volbou, tudíž všemi členy strany. O způsobu volby rozhoduje ústřední výkonný výbor. V praxi nebyl tento model zatím aplikován.

Dalším zkoumaným faktorem je navrhování kandidátů na předsedu strany. Tento faktor je důležitý proto, aby se volební orgán nestal pouze potvrzovatelem vůle jiného, např. mnohem užšího orgánu. S tím souvisí formální podmínky, které jsou kladeny na kandidáty. U žádné ze stran není zakotveno pravidlo, které by vylučovalo jakéhokoliv člena z možnosti kandidatury. Navrhování kandidátů na

předsedu strany mají u zkoumaných stran jednotliví delegáti sjezdu, mimo KSČM a ÚSVITU. U těchto dvou politických subjektů nebylo možno informaci dohledat. V případě KDU-ČSL, ODS a TOP 09 mohou do navrhování promlouvat přímo krajské orgány. U ODS a ANO jsou nominace činěny prostřednictvím delegátů sněmu. Můžeme z toho tedy vyvodit závěr, že u žádného subjektu není volební orgán postaven pouze do role potvrzovatele, neboť sjezdy stran se svými zástupci z nižších organizačních jednotek dokážou zajistit dostatečnou inkluzi různých kandidátů.

Důležitou roli ve volbě předsedy hraje u zkoumaných subjektů složení selektorátů . V případě Úsvitu a KSČM jsou tato data nedostupná. KSČM stanovuje ke každému sjezdu vždy nový klíč, který určuje výběr delegátů. Žádný z těchto klíčů KSČM pro tuto práci neposkytl. Následující tabulka nám ukáže, jací zástupci strany jsou přítomni jako delegáti na sjezdu jednotlivých partají. Aby nějaký ze zkoumaných subjektů v následující tabulce dostal hodnocení „ANO“, museli být delegáti z příslušné úrovně zvoleni přímo na té samé organizační úrovni a za všechny organizace dané úrovně. Hodnocení „ČÁSTEČNĚ“ splňuje stejné parametry jako „ANO“ s tím rozdílem, že zvolení delegáti nemuseli být vysláni ze všech organizací dané úrovně. Hodnocení „NE“ vyjadřuje, že z příslušné úrovně nebyli voleni žádní zástupci přímo.

Selektorát sněmu:

	Zástupci MÚ	Zástupci OÚ	Zástupci KÚ	Parlamentní kluby	Ústřední orgány
ČSSD	NE	ČÁSTEČNĚ	ANO	NE	ANO
ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO
KSČM	/	/	/	/	/
TOP 09	NE	NE	ANO	NE	ANO
ODS	NE	ČÁSTEČNĚ	NE	ANO	ANO
KDU-ČSL	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
ÚSVIT	/	/	/	/	/

Použité zkratky: místní úroveň (MÚ), okresní úroveň (OÚ), krajská úroveň (KÚ)

Z tabulky můžeme vyvodit několik závěrů. Žádná ze stran nevysílá přímo zástupce z místních úrovní. S ohledem na značný počet místních organizací u většiny stran to lze chápat jako zcela legitimní rozhodnutí. V opačném případě by sjezdy některých stran mohli čítat až několik tisíc delegátů, což by mohlo být organizačně velmi náročné. Na straně druhé si všimněme shody zastoupení členů ústředních orgánů. Mezi ně řadíme předsednictva stran a výkonné centrální orgány. Značný rozpor mezi stranami přichází v zastoupení parlamentních klubů. Jejich účast připouští pouze ODS a KDU-ČSL. Nicméně u ostatních stran lze předpokládat, že jejich zástupci parlamentu jsou např. členy ústředních orgánů nebo jsou posléze vysíláni jako zástupci nižších organizačních celků. V případě ČSSD mají členové parlamentních klubů přístup na sněm, ale pouze jako delegáti s hlasem poradním, nemohou se tedy zapojit do hlasování v rámci sjezdu. Největší pozornost bychom měli klást na zastoupení krajů a okresů. Právě jejich zástupci dokážou přinést do volby předsedy názorové rozdíly a různé alternativy. V tomto ohledu můžeme shledat KDU-ČSL nejvíce decentralizovanou stranou. Ta zaručuje reprezentaci každé krajské i okresní organizaci. Velmi podobně je na tom ČSSD. Přestože okresy vysílají přímo své reprezentanty, žádný dostupný dokument neurčuje, jestli jsou reprezentovány všechny okresy. V tomto se odlišuje od KDU-ČSL, která stanovuje přímá pravidla pro reprezentaci okresů. ODS jako jediný subjekt nevysílá žádné zástupce z krajů, ale pouze z okresů. To se může jevit do určité míry jako legitimnější přístup. Jedinou slabinou je, jak potvrdil i jeden z představitelů strany, že není garantováno zastoupení všech okresů. TOP 09 a ANO přistupují k výběru delegátů totožně - jsou vysíláni prostřednictvím krajů.

4.3 Nominační proces

V poslední podkapitole zhodnotíme nejdůležitější proces podle dvojice Hazan a Rahat, který ve stranách probíhá, a to nominační proces. První hledisko, které jsme v rámci nominačního procesu hodnotili, byla kandidatura. Žádná ze stran ve

formálních pravidlech nestanovuje, že by nemohli kandidovat nestraníci. V praxi ale můžeme pozorovat u ODS a ČSSD, že kandidatura je téměř vždy stranickou záležitostí. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 postavila ODS na kandidátní listiny v celé České republice pouze tři kandidáty bez politické příslušnosti z 343¹² možných. V případě ČSSD to bylo šest kandidátů bez politické příslušnosti. Ostatní strany nasadily minimálně desítky kandidátů bez politické příslušnosti. Co se týče hnutí Úsvit, tak to nasadilo 307 kandidátů bez politické příslušnosti a 29 kandidátů mělo jinou stranickou příslušnost. Tento fakt je spíše důsledkem extrémně malé členské základny Úsvitu. Dalším aspektem v rámci kandidatury jsou podmínky kladené na budoucího kandidáta. ČSSD, TOP 09 a ODS požadují po možných kandidátech negativní rejstřík trestů, negativní lustrační osvědčení či, jako v případě TOP 09, není kandidatura umožněna osobám, které byly členy vojenských zpravodajských služeb nebo Lidových milicí. Tyto podmínky nelze považovat za nijak omezující. Posledním kritériem relevantním pro kandidaturu je navrhování kandidátů. Navrhovat kandidáty mohou u většiny stran místní organizace na svých sněmech. To v praxi zahrnuje všechny členy strany. V případě hnutí ANO a hnutí ÚSVIT nejsou tato pravidla definována.

V následujícím odstavci zhodnotíme selektoráty jednotlivých stran. K přehlednosti srovnání nám pomůže tabulka níže. Před jejím samotným rozbořením si provedeme operacionalizaci pojmů v tabulce zahrnutých. Kategorie všichni voliči, členové strany a vůdce strany není potřeba více komentovat. Orgány strany volené přímo se rozumí ty, do kterých byli zástupci voleni řadovými členy strany, tedy zástupci místní úrovně. Orgány strany volené nepřímo představují ty orgány, do kterých volí delegáti, kteří prošli alespoň jednou volbou, typicky okresní či krajské konference. Za nevolené orgány

¹² 343 kandidátů bylo maximum, co šlo na kandidátní listiny v celé ČR dosadit. Plného obsazení kandidátních listin dosáhly všechny zkoumané subjekty, s výjimkou hnutí ANO. To nasadilo 341 kandidátů.

budeme považovat především výkonné výbory a předsednictva, jejichž členové prošli dalším stupněm výběru.

Jak je z tabulky patrné, nejbliže k exkluzivnímu konci osy jsme zařadili hnutí ANO. Výběr kandidátů u hnutí ANO začínal na krajské úrovni a následně kandidáty schvalovaly centrální orgány. V roce 2013 neexistoval žádný předpis, který by tento už tak centralizovaný proces nějakým způsobem korigoval. Po zkušenostech z komunálních voleb, kdy se zamítaly celé kandidátky, nelze hnutí ANO zařadit jinak, než k exkluzivnímu konci osy, jelikož zásahy centrálních orgánů byly značné. TOP 09 jsme zařadili do stejné kategorie jako hnutí ANO, nicméně je zde znát větší inkluze. Selektorátem u TOP 09 jsou nejdříve okresní a krajské výbory (nevolené orgány), nominace uzavírá celostátní výbor. Na krajské úrovni v určitých případech rozhoduje pouze předsednictvo (nevolený orgán). Všechny orgány, které jsou součástí selektorátu, můžeme tedy označit jako nevolené orgány. Z tohoto závěru také vychází pozice TOP 09 v naší tabulce. ČSSD jsme přidělili ke kategorii nepřímo volené orgány blíže ke kategorii nevolených orgánů. Ačkoliv v prvním kole primárních voleb se podílí na výběru kandidátů orgán volený z části přímo (okresní nominační konference), druhá jeho část se skládá z členů nevolených orgánů (okresní výkonný výbor, předsedové místních organizací). Nicméně důležitější roli na okresní úrovni hrají okresní výkonné výbory (nevolené orgány), které sestavují celé kandidátky a nominační konference je pouze v roli schvalovatele. Na krajské úrovni to probíhá principiálně stejným způsobem, jako na úrovni okresní, pouze s tím rozdílem, že krajská nominační konference (orgán volený nepřímo) je ještě inkluzivnějším orgánem než konference okresní (volen z části přímo). Výbory nesou značný podíl na nominačním procesu, přesto konečná rozhodnutí dělají nepřímo volené orgány nebo orgány volené z části přímo. Proto řadíme ČSSD do kategorie orgány volené nepřímo blíže směrem ke kategorii nevolené orgány (značný podíl výborů). Směrem k inkluzivnímu konci osy následuje ODS. Výběr kandidátů u ODS je velice podobný ČSSD. Zásadní rozdíl můžeme shledat na

okresní úrovni, kde selektorát představuje oblastní sněm (orgán volen z části přímo, tak jako u ČSSD). Hlavním rozdílem je, že samotný sněm, nikoliv výbor, sestavuje kandidátní listinu. To je primární důvod, proč řadíme ODS blíže k inkluzivitě než ČSSD. Na krajské úrovni rozhoduje krajský sněm (z části volen nepřímo, z části nevolen). Další stranou je KDU-ČSL. U ní je selektorátem nominační konference. Ta je čistě nepřímo voleným orgánem, který sestavuje cele kandidátní listiny bez zásahu jiných orgánů. Proto musíme KDU-ČSL zařadit blíže k inkluzivnímu konci, neboť na rozdíl od ODS do nominačního procesu nezasahují nevolené orgány. Stranou, kterou jsme zařadili nejbliže k inkluzivnímu konci, je KSČM. Stěžejní roli v nominačním procesu u KSČM hrají okresní konference (přímo volený orgán). Ty vybírají předem určený počet kandidátů, žádný jiný orgán do toho nezasahuje. Určitou roli zde sice hrají výbory (nevolený orgán), ale mají pouze roli doporučující. Na krajské úrovni už neprobíhá další selekce kandidátů, ale jen určení jejich pořadí. Selektorátem jsou zde krajské konference (orgány volené nepřímo). Krajský výbor má pouze úlohu poradní. U KSČM můžeme tedy zaznamenat, že největší roli hrají okresní konference (přímo volený orgán). Tudíž řadíme KSČM do kategorie přímo volených orgánů, nicméně blíže k nevoleným orgánům, jelikož krajské konference (nepřímo volený orgán) dávají konečnou podobu kandidátním listinám. Celostátní orgány v praxi do kandidátních listin u zkoumaných stran nezasahují nebo jen velice střídmě, jak vyplývá z popisné části práce. Proto jsme s nimi nepracovali jako s dalším stupněm selektorátu, s výjimkou ANO. Hnutí Úsvit jsme v této kategorii nemohli podrobit zkoumání, neboť jakákoliv data o jeho nominačním procesu jsou nedostupná. Samotné Hnutí pro tuto práci neposkytlo i přes značné výzvy žádné dokumenty.

Všichni voliči	Členové strany	Orgány strany volené		Nevolené org.	Vůdce strany
		přímo	nepřímo		
		KSČM	ODS		ANO 2011
		KDU - ČSL	ČSSD	TOP 09	

Inkluzivita

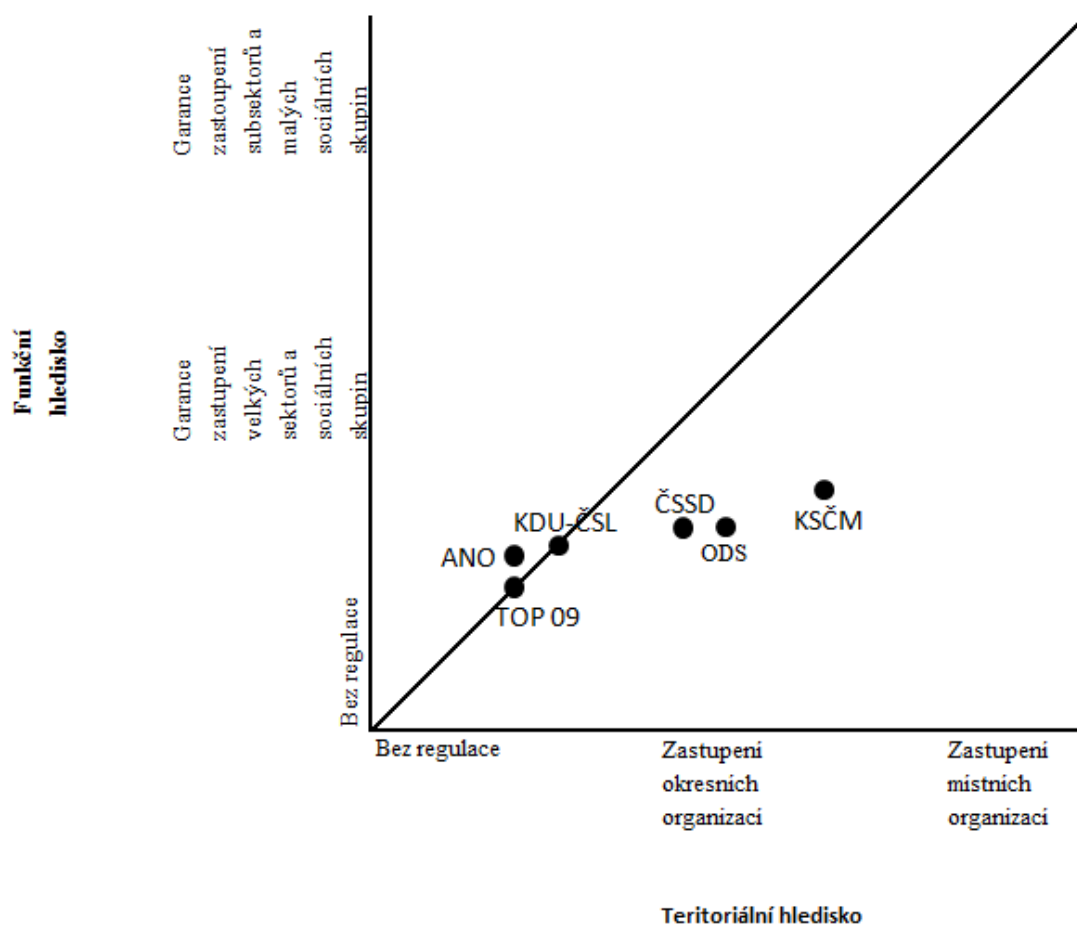
Exkluzivita

Zdroj: (Hazan a Rahat, cit. podle Outlý, Prouza 2013:19).

Nyní se budeme věnovat decentralizaci nominačního procesu. Opět nám pomůže tabulka, která zahrnuje oba principy decentralizace, a to funkční (sociální) a teritoriální. V případě sociální decentralizace určují pravidla jen KSČM a ČSSD pro zastoupení žen a mladých lidí. Nicméně tato pravidla mají charakter pouze doporučující. V reálném srovnání s ostatními stranami jsou KSČM a ČSSD více sociálně decentralizovány pouze o několik málo jednotek procent než ostatní strany. ODS se v míře sociální decentralizace shoduje s ČSSD. V následující tabulce budeme vycházet z údajů Českého statistického úřadu, které vypovídají o reálném zastoupení sociálních skupin (v našem případě žen) na kandidátních listinách.

Teritoriální decentralizace není stanovami přímo učena u žádných stran, avšak v mnohých případech vyplývá z povahy selektorátu. U TOP 09 a ANO můžeme vidět, že není garantována žádná decentralizace, a to ani z povahy selektorátu, jelikož jsou tvořeny velice exkluzivními orgány. O něco větší míru decentralizace lze předpokládat u KDU-ČSL, protože selektorát je složen ze vzorku všech okresních organizací, které pravděpodobně budou hájit své kandidáty. Znatelně vyšší míra decentralizace je patrná u ČSSD, neboť stěžejní vliv na výběr kandidátů má okresní úroveň, ta krajská spíše redukuje spodní místa kandidátních listin. ODS představuje větší míru decentralizace, jelikož každému okresu je implicitně garantováno minimálně jedno místo na kandidátní

listině. Nejvyšší míru teritoriální decentralizace představuje KSČM. Ta vyplývá z charakteru selektorátu. Zásadní vliv na výběr kandidátů má okresní úroveň. V praxi to vypadá tak, že každý okres má stejné zastoupení svých kandidátů na konečně podobě kandidátní listiny.

Zdroj: (Hazan a Rahat, cit. podle Outlý, Prouza 2013: 20).

6 Závěr

Prvním cílem této práce bylo představit koncept vnitrostranické demokracie a podrobněji na teoretické úrovni vysvětlit její určité segmenty. Těmi byly: členská základna, volba předsedy a nominační proces. Teoretické části práce se věnovala první kapitola. Ta nám následně posloužila jako teoretický rámec, prostřednictvím kterého jsme provedli analýzu jednotlivých politických stran a hnutí zastoupených v Poslanecké sněmovně České republiky.

Druhá kapitola byla kapitolou popisnou. V každé její podkapitole jsme si představili jednotlivé politické subjekty, které byly předmětem výzkumu. Je nutné zmínit, že se u všech stran nepodařilo popisnou část zcela naplnit. Nejvíce citelné je to v případě hnutí ÚSVIT. Hnutí neposkytlo k této práci žádné materiály i přes četné emailové a telefonické výzvy. Podobně tak hnutí ANO a KSČM neposkytla data, týkající se nominačních procesů, tudíž jsme museli vycházet z jiných než primárních zdrojů.

Ve třetí kapitole jsme se snažili porovnat poznatky, které vyplývají z druhé kapitoly práce. V případě členské základny je patrné, že nejlépe ze srovnání vyšla ČSSD a KSČM. Obě tyto strany se mohou pyšnit rozsáhlými členskými základnami. Taky jako jediné strany umožňují řadovým členům zvláštní právo na účast ve vnitrostranickém referendu. O přijímání nových členů rozhodují u KSČM a ČSSD řadoví členové stran. Jako další v pořadí vyšla dvojice ODS a KDU-ČSL. U těchto stran můžeme též nalézt rozsáhlou členskou základnu. Nicméně o přijímání členů rozhodují exkluzivnější orgány a strany nedávají svým členům žádná speciální práva, jako v případě vnitrostranického referenda u KSČM a ČSSD. Značně horšího výsledku dosáhla TOP 09. Její členská základna je řádově mnohem méně rozsáhlá než u předchozích stran. To by samo o sobě nehrálo tak velkou roli. Nicméně u TOP 09 můžeme vidět mnohem více exkluzivní proces přijímání členů. O tom hovoří také fakt, že přibližně 17% žadatelů není do strany přijato. Nejhůře ze srovnání vyšlo hnutí ÚSVIT s hnutím

ANO. V obou případech probíhá přijímání členů na zcela centralizované úrovni. U hnutí ÚSVIT členská základna jako taková prakticky neexistuje. U hnutí ANO má do jisté míry omezený formát. Tato dvě hnutí drží velice silnou centrální kontrolu nad jejich fungováním.

Volba předsedy představuje další zkoumaný segment vnitrostranické demokracie. Z celkového srovnání můžeme v tomto případě téměř vyčlenit KSČM, z důvodů neposkytnutí primárních zdrojů a chybějících sekundárních zdrojů. Podobně je to s hnutím ÚSVIT s tím rozdílem, že ÚSVIT si za celou dobu svojí existence předsedu ještě nevolil. První zkoumané hledisko bylo trvání mandátu předsedy. To je dostupné i u ÚSVITU a KSČM. V případě prvního jmenovaného je trvání mandátu pět let, v druhém případě čtyři roky. U zbylých subjektů jsou to dva roky. Důležité pro nás také bylo, kdo může podávat návrhy na předsedu strany. Ve třetí kapitole jsme dospěli k závěru, že u všech zkoumaných subjektů je těleso podávající návrhy dostatečně obsáhlé a schopné produkovat různé návrhy. Z toho vyplývá, že následná volba předsedy není potvrzováním vůle jiného orgánu, ale je to opravdová soutěž. O to větší pozornost se musí klást na selektorát orgánu, který volí předsedu strany. Nejlépe z tohoto srovnání vyšla KDU-ČSL. Ta garantuje zastoupení každé úrovně, a to jako jediná ze stran. Garance zástupců každého okresu dělá z celého procesu do velké míry decentralizovanou záležitost, což zvedá celkovou legitimitu volby. Těsně za KDU-ČSL můžeme postavit ČSSD a následně ODS. Ty garantují též zastoupení okresů, ale už negarantují zastoupení všech okresů. ANO s TOP 09 vysílají zástupce pouze z krajů, což činí proces centralizovanějším.

Nejdůležitější zkoumaný aspekt vnitrostranické demokracie byl nominační proces. V rámci něho jsme se zaměřili na čtyři faktory. Kandidatura byla prvním z nich. Přesvědčili jsme se, že na možné kandidáty nejsou v českých stranách kladena žádná restriktivní pravidla. V praxi ale můžeme shledat kandidaturu u ČSSD a ODS jako téměř čistě stranickou záležitost. Nejdůležitějším faktorem v rámci nominačního procesu byl selektorát. Ze analýzy nám nejlépe vyšla

KSČM, která má nejvíce decentralizovaný selektorát. Výběr kandidátů do voleb probíhá ve srovnání s ostatními stranami u KSČM na nejnižší úrovni. Do velké míry se KSČM přibližuje KDU-ČSL. S jistým odstupem zaostávají ODS s ČSSD. Nejvíce exkluzivní selektorát můžeme shledat u hnutí ANO. O něco lépe ze srovnání vyšla TOP 09. V rámci sociální a teritoriální decentralizace můžeme prvenství shledat opět u KSČM. ANO a TOP 09 zaujímají post nejvíce centralizovaných stran. Blíže k nim má KDU-ČSL. Zatímco ODS s ČSSD se blíží více k pozici KSČM. Posledním faktorem bylo rozhodování jednotlivých orgánů v rámci nominačního procesu. V tomto bodě se umístily tři strany na shodném místě, a to TOP 09, ODS a KDU-ČSL, které mají nejbližší k čistému systému volby. O něco hůře dopadla KSČM. Naopak do kombinovaného systému volby můžeme zařadit ČSSD a i hnutí ANO, které se pomalu přibližuje k systému jmenování. Když shrneme celý nominační proces, nejlépe z něj vychází KSČM.

7 Použitá literatura a zdroje

Odborné publikace

Carty, R. K. (2013): Are Political Parties Meant to Be Internally Democratic? In: W. P. Cross, R. S. Katz eds., *The Challenges of Intra-Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press), s. 11-26.

Cross, W. P. (2013): Party Leadership Selection and Intra-Party Democracy. In: W. P. Cross, R. S. Katz eds., *The Challenges of Intra-Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press), s. 100-115.

Cross, W. P. Katz, R. S. (2013): The Challenges of Intra-Party Democracy. In: Cross, W. P. Katz, R. S. eds., *The Challenges of Intra-Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press), s. 1-10.

Fiala, P. Strmiska, M. (1998): *Teorie politických stran* (Brno: Barrister&Principal).

Hazan, R. Y. Rahat, G. (2010): *Democracy within Parties. Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (Oxford: Oxford University Press).

Klíma, M. (2003): *Volby a politické strany v moderních demokraciích* (Praha: RADIX).

Outlý, J. Prouza, J. (2013): *Navrhování a výběr kandidátů. Politické strany v ČR a ve střední Evropě* (Olomouc: Civipolis).

Polášek, M. (2012): Typologie politických stran a teorie kartelové strany. In: Polášek, M. Novotný, V. Perottino, M. a kol., *Mezi masovou a kartelovou stranou. Možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000-2010* (Praha: SLON).

Rahat, G. (2013): What Is Democratic Candidate Selection? In: W. P. Cross, R. S. Katz eds., *The Challenges of Intra-Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press), s. 136-149.

Scarrow, S. (2005): *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives National Democratic. Implementing Intra-Party Democracy* (Washington: NDI).

Spáč, P. (2013): *České strany a jejich kandidáti. Případ voleb do poslanecké sněmovny v roce 2010* (Brno: Masarykova universita).

Vodička, K. Cabada, L. (2003): *Politický systém České republiky* (Praha: Portál).

Young, L. (2013): Party Members and Intra-Party Democracy. In: W. P. Cross, R. S. Katz eds., *The Challenges of Intra-Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press), s. 65-80.

Stranické materiály a zdroje

III. Celostátní sněm hnutí ANO 2011 (2015): [Nepublikovaný dokument].

3. Celostátní sněm TOP 09 (2013): [Nepublikovaný dokument].

Cicvářková, Š. (2015): [Telefonické sdělení] 9.4.2015 (Mediální úsek ÚV KSČM).

Členství v TOP 09 (2014): [Nepublikovaný dokument].

Dotazník TOP 09 (2015): [Dotazník - anonymní] 3.4.2015 (TOP 09).

Gregorová, E. (2015): [Emailová korespondence] 10.4.2015 (ČSSD).

Hasoň, J. (2015): [Emailová korespondence] 14.4.2015 (Oddělení komunikace hnutí ANO).

Jerman, O. (2015): [Emailová korespondence] 19.3.2015 (ODS – Hlavní kancelář).

Jerman, O. (2015): [Dotazník] 30.3.2015 (ODS – Hlavní kancelář).

Jednací řád KDU-ČSL (2013): [On-line text] (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/Jednaci-rad-KDU-CSL-2013-03-22.pdf.aspx>, 25.4.2015).

Kompetence a jednací řád TOP 09 (2014): [Nepublikovaný dokument].

Křivánková, D. (2015): [Emailová korespondence] 17.3.2015 (Sekretariát předsedy KDU-ČSL).

Moudrý, R. (2015): [Emailová korespondence] 27.3.2015 (Asistent poslance – hnutí ÚSVIT).

Nominační řád primárních voleb KDU-ČSL (2011): [On-line text] (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/nominacni-rad.pdf.aspx>, 25.4.2015).

Nominační řád TOP 09 (2014): [Nepublikovaný dokument].

Pachta, P. (2015): [Dotazník] 18.3.2015 (KDU-ČSL).

Pfauser, L. (2015): [Emailová korespondence] 15.4.2015 (Sekce PR a marketingu ČSSD).

Pravidla pro sestavování kandidátek ODS pro volby do PSP ČR (2009): [On-line text] (<http://www.ods.cz/ms.olomouc-mesto/stranka.php?ID=137>, 25.4.2015).

Příhláška ke členství ANO 2011: [On-line text] (<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/clenska-prihlaska/clenska-prihlaska-2013.pdf>, 25.4.2015).

Řád přípravy na volby do PS PČR (2013): [Archiv ČSSD – kopie z Intranetu ČSSD] 18.3.2015 (ČSSD).

Řád vnitrostranického referenda ČSSD (2014): [On-line text] (<http://www.cssd.cz/data/files/rad-vnitrostranickeho-referenda-cssd.pdf>, 24.4.2015).

Sedlařík, E (2015): [Emailová korespondence] 19.3.2015 (Zástupce tiskové mluvčí TOP 09).

Sobotka, B. (2015): B. Sobotka: Letošní sjezd ČSSD bude mnohem otevřenější. *Česká strana sociálně demokratická*. 19.1.2015 (<http://www.cssd.cz/media/cssd-v-mediich/b-sobotka-23/>, 25.4.2015).

Stanovy ANO 2011 (2013): [On-line text] (<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>, 25.4.2015).

Stanovy ČSSD (2013): [On-line text] (http://www.cssd.cz/data/files/stanovy_cssd-1.pdf, 24.4.2015).

Stanovy KDU-ČSL (2013): [On-line text] (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Stanovy/Stanovy-KDU-CSL.pdf.aspx>, 25.4.2015).

Stanovy KSČM (2012): [On-line text] (<https://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>, 24.4.2015).

Stanovy ODS (2014): [On-line text] (<https://moje.ods.cz/stanovy>, 25.4.2015).

Stanovy TOP 09 (2013): [On-line text] (<http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/>, 25.4.2015).

Stanovy ÚSVITU (2014): [On-line text] (<http://www.hnutiusvit.cz/wp-content/uploads/2013/04/stanovy2014.pdf>, 25.4.2015).

Ústřední kancelář KDU-ČSL (2015): [Emailová korespondence] 17.3.2015 (KDU-ČSL).

Volby nového vedení ČSSD (2014): [On-line text] (<http://www.cssd.cz/37-sjezd-cssd/volby-noveho-vedeni-cssd/>, 24.4.2015).

Volební řád 37. Sjezdu ČSSD (2013): [Archiv ČSSD - kopie z Intranetu ČSSD] 18.3.2015 (ČSSD).

Volební řád KDU-ČSL: [On-line text] (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/Volebni-rad-KDU-CSL.pdf.aspx>, 25.4.2015).

Volební řád sjezdu KDU-ČSL (2015): [On-line text] (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/Volebni-radu-sjezdu-KDU-CSL-2015-04-17.pdf.aspx>, 25.4.2015).

Periodika a internetové zdroje

Čápková, H. Lauder, S. (2014): Když ANO říká NE. Komunální volby odhalují vratké základy Babišova hnutí. *Respekt* XXV (38), s. 19-22.

ČSÚ (2013a): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy - ČSSD (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=1&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013b): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – ČSSD (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=1&xv=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013c): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – ANO 2011 (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=20&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013d): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – ANO 2011 (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=20&xv=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013e): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – KSČM (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=21&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013f): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – KSČM (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=21&xv=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013g): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – TOP 09 (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=4&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013h): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – TOP 09 (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=4&xv=1>, 25.4.2014).

ČSÚ (2013i): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – ODS (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=6&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013j): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – ODS (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=6&xv=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013k): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – KDU-ČSL (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=11&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013l): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Kandidáti dle věku a pohlaví – KDU-ČSL (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=11&xv=1>, 25.4.2015).

ČSÚ (2013m): Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Jmenné seznamy – ÚSVIT (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=17&xv=1&xt=1>, 25.4.2015).

Dostál, V. (2014): Peter Harvánek o hnutí ANO: je to režírovaná hra. *Deník referendum*. 18.12.2014 (<http://denikreferendum.cz/clanek/19363-peter-harvanek-o-hnuti-ano-je-to-rezirovana-hra>, 25.4.2015).

Ihned.cz (2013a): Exmístopředsedkyně ANO 2011: Ani bohatí nezabrání krádežím v politice, Babiš má dvojí tvář. *Hospodářské noviny*. 27.8.2013 (<http://domaci.ihned.cz/c1-60497990-hnuti-ano-2011-hana-grepova-miliardar-andrej-babis->, 24.4.2015).

Klíma, M. (1996): Strana kartelového typu. *Politologický časopis* III (1), s. 4-11.

Koděra, P. (2013a): Nejsem diktátor, tvrdí Babiš. Kvůli jarnímu puči ale zpřísnil přijímání nováčků. *Hospodářské noviny*. 27.8.2013 (<http://domaci.ihned.cz/c1-60492160-nejsem-diktator-tvrdi-babis-kvuli-jarnimu-puci-ale-zprisnil-prijimani-novacku>, 25.4.2015).

Koděra, P. (2013b): Exmístopředsedkyně ANO 2011: Ani bohatí nezabrání krádežím v politice, Babiš má dvojí tvář. *Hospodářské noviny*. 27.8.2015 (<http://domaci.ihned.cz/c1-60497990-hnuti-ano-2011-hana-grepova-miliardar-andrej-babis->, 25.4.2015).

Video.aktualne.cz (2015): Pučista nejsem a Okamuru jsem nezahlavil, tvrdí Černoch [Video rozhovor] 11.2.2015 (<http://video.aktualne.cz/dvtv/pucista-nejsem-a-okamuru-jsem-nezradil-tvrdi-cernoch/r~c6b54afeb20611e4aff10025900fea04/>, 25.4.2015).

Ostatní

Zákon o politických stranách č. 424/1991 Sb., *Zákon ze dne 2. října 1991 o sdružování v politických stranách a v politických hnutích*.

8 Resumé

This bachelor's thesis is in the first chapter concerned with the theory of intra-party democracy. Second part is focused on the analysis of real Czech political parties and political movements in the context of intra-party democracy. The research subjects are these parties and political movements: ČSSD, ANO 2011, KSČM, TOP 09, ODS, KDU-ČSL and Úsvit přímé demokracie (Dawn of Direct Democracy). Within the intra-party democracy is this work concerned just with problems of membership, the party leadership selection and the candidate selection. The last part of this work compares the data emerged from analysis of political parties and movements, which were the research subjects.